

Kompendium

Artikelsamling og plancher

Om temaer fra oplysningskampagnen lokalt i kommunerne
Familedirektoratet 2006 –2007

Psykolog Conni Gregersen

Indledning	3
Artikel 1:	4
Særligt sårbare og udsatte børn	4
Artikel 2:	9
'Seksuelt misbrugte børn i dagligdagen'	9
Artikel 3	12
Kompleksiteten i incestsager	12
Artikel 4	14
"De utilpassede unge"	14
Oplæg, afholdt for anstaltsmedarbejdere, under temadag om	14
Artikel 5	18
Omsorgssvigtede børn i skolen	18
Artikel 6	24
Debatten om omsorgssvigt	24
Planche 1	28
Signaler for omsorgssvigt i familien	28
Planche 2	29
Offer- Krænker-Frelser trekanten	29
Planche 3	31
Illustration af personligheden som værktøj	31
Planche 4	32
Samtale med børn	32
Planche 5	33
EFTERVÆRN – STØTTE TIL BARNET	33
Planche 6	34
RESSOURCEVURDERING AF OG HJÆLPEN TIL FAMILIEN	34
Planche 7	35
Undersøge familiens grænser:	35
Planche 8	36
Planche 9	37
Tværfagligt Team:	37
Planche 10	38
"Grundlove"	38
Planche 11	39
Former for omsorgssvigt	39
Planche 12	40
Diagram: Plejefamiliens relationer	40

Indledning

I Grønland har vi nogenlunde verdens bedste lovgivning som ramme for vores arbejde med børn. Vi har nemlig en lovgivning som sætter barnets behov i centrum, og det er genialt, for det giver den ønskelige beskyttelse af den svageste part. Vores lovgivning på børneområdet er desuden lagt tæt op ad FN' s konvention om barnets rettigheder, som Grønland har ratificeret – dvs. frivilligt underlagt sig. Det, vi nu ønsker, er en mere samlet børnepolitisk stillingtagen indenfor de forskellige områder af samfundet, og det skal også nok komme en dag.

Nu er det jo ikke lovene eller politikerne alene, der står for opdragelsen eller omsorgen for børn. Politikerne skaber rammerne for os andre, men livet leves jo i det daglige i vores hver især tilværelse med hvad det nu indebærer af lykke og ulykke, overskud og underskud. Underskud i de voksnes liv i en familie vil ofte medføre, at børnene lider under omsorgssvigt i en eller anden udstrækning, i en eller anden form – eller flere.

Vi skal skelne mellem skadelig omsorgssvigt og så de almindelige ”fejl”, alle forældre laver af og til. Sagt meget kortfattet er forskellen, at hvis forældrene i alt overvejende grad tilgodeser barnets behov, og situationer, hvor de svigter barnet er sjældne og ikke omfatter grove forseelser imod barnet, så vil omsorgen være god nok. Børn har godt klare virkeligheden, som bl.a. omfatter, at deres forældre er almindelige mennesker, der laver almindelige fejl, almindelige misforståelser opstår og afklares, så balancen genoprettes. Hvis forældrene derimod mangler overskud, således at omsorgen for barnet bliver præget af mangler eller tilfældighed eller omfatter grove forseelser imod barnets krop, følelser, tanker eller behov, da vil barnet være i risiko for at tage skade på sin udvikling, fysisk og/eller psykisk. Vi taler da om omsorgssvigt. Omsorgssvigt kan altså både omfatte handlinger, begået imod barnet, og manglende handlinger i forhold til at sørge for barnet.

Artikel 1:

Særligt sårbare og udsatte børn

Hvad er det?

I denne sammenhæng forstår jeg børn, hvis adfærd bevirker, at nogen i deres omgivelser er bekymrede for deres udvikling og velfærd. Det kan både være børn, som reagerer voldsomt, destruktivt, og børn, der reagerer påfaldende lidt eller udviser selvdestruktive tendenser. Det kan være børn, som "man" får ondt af eller bliver ualmindelig stærkt irriterede på, måske børn som drikker, ryger hash, stjæler, lyver, ikke passer det, de skal, ofte er i konflikt med andre børn - eller det modsatte: altid underkaster sig andre menneskers vilje. Ofte er der en komponent af "jeg forstår det ikke" - eller "hun/han er ikke til at nå" i de voksnes frustration over disse børn. Det kan også være børn, som ikke følger det almindelige udviklingstempo, og ser ud til at lide ved det. F.eks. lidt dårligt begavede børn, hvis omgivelser behandler dem, som om de var almindeligt begavede, ligeledes børn med minimale hjerneskader, som ligeledes ikke forstås i miljøet - børn, der kaldes "uartige", selv om de faktisk gør deres bedste for at være artige og "gode nok".

Der er tale om børn i alle alderskategorier og fra alle sociale lag.

Børnene er ofte præget af mistillid til voksne, og bl.a. derfor kan det være vanskeligt umiddelbart at hjælpe dem. De lægger måske afstand til den professionelle, snakker os efter munden eller tier helt stille, uanset hvor meget vi "hopper og danser" for dem. De er bange for at blive snydt, overset, misforstået, udnyttet på en eller anden måde, og verbale forsikringer om, at man blot vil hjælpe, virker som regel ikke på disse børn.

Hvad gør man så?

Det er væsentligt at huske, at vores hjælpesystem er lavet af voksne og ofte med udgangspunkt i, hvad vi voksne, professionelle synes, vi har brug for at vide, for at være i stand til at hjælpe børnene. Men netop det, tør disse børn mange gange ikke lukke op til - umiddelbart. De har været nødt til at udvikle - måske tidligt i livet - et robust psykisk forsvar, som de identificerer sig med. Børnene føler ofte ikke, at de har nogen problemer, de har lært ikke at mærke, hvordan det står til indeni. De kan måske godt medgive, at forældrene slår, drikker el. lign., men oplever i deres almindelige bevidsthed ikke dette som noget problem. De betragter det nærmest som en del af verdensordenen - noget, der ikke kan være anderledes, og derfor har de lært at overleve med disse problemer så at sige integreret i deres personlighed eller liv (det er lidt forskelligt).

Hvis vi som professionelle - omend i nok så god en hensigt - tiltvinger os adgang til barnets indre, vil barnet mange gange opleve det som et overgreb/angreb på dets person - for barnet er identificeret med sit forsvar. Det er en effektiv måde at undgå at identificere sig med problemerne. Det er desuden en hensigtsmæssig måde at anvende sin psykiske energi, så længe der ingen hjælp er, idet det fastholder barnet i bevidstheden om sine egne ressourcer. Barnet kan mærke, han/hun kan noget, gør noget og derved fastholde en positiv identitet.

Prisen er, at barnet har mistet følingen med sine behov og kontakten til sine følelser. Denne kontakt kan ikke umiddelbart gendannes, barnet kan ikke pludselig vide eller mærke sine behov. Det kræver et langvarigt træningsarbejde at lære sig selv at kende, når man har brugt måske hovedparten af sin

psykiske energi på at opbygge et forsvar, der netop skulle forhindre, at man mærkede disse behov og følelser. Barnet vil "gå i stykker" eller i det mindste føle sig fremmed for sig selv, hvis man tvinger det i kontakt med sit eget indre.

Vi må finde en måde, barnets forsvarssystem kan acceptere, hvis vi vil gøre os håb om at finde ind til det, der rører sig i kernen af barnet.

Tidlig radikal indsats

- Vi skal nå familien så tidligt som muligt, når nogen føler/fornemmer, at børnene er truede - altså FØR man nødvendigvis har viden om regulære overgreb eller grove forsømmelser,
- Vi skal tage vores intuition alvorligt, uden at tro, vi ved noget, før vi har undersøgt det.
- Vi skal turde se virkeligheden i øjnene som behandler/professionel, turde starte en sag – en undersøgelse af forholdene
- Vi skal "vælge side" - tage parti for den svage, dvs. barnet og sørge for, alle "har en" at tale med

Vi skal lære at håndtere håbløsheden:

- Ikke give op, men give slip – turde afvente ragnarok i familien uden frygt for at miste overblikket/retningen med arbejdet -
- Blive ved med at være nysgerrig –
- Søge at skabe forandring i dynamikken ved at gøre "et eller andet", ingen forventer – se, hvad det medfører, og tage information af det - ny nysgerrighed/nye spørgsmål ...

Således kan vi undertiden starte en proces, som kan vise sig at være/gøres konstruktiv for klienten/familien

Måske lykkes det at gøre familien selv nysgerrig efter, om de kan få det bedre, selv om de siger, de synes, alt er OK som, det er.

Være konkret i sin tilgang, ikke skjule eller forsøge at lindre familiens lidelser - fidusen er, at de skal tage ansvaret for deres liv selv, og det kan mennesker ikke, hvis man tager livet fra dem

Konkret

- Tværfagligt og tværsektorielt samarbejde
tidlig indsats

- Forberede sig på, at der er tale om langvarige forløb
- Bruge fantasien - de forhåndenværende og/eller ikke-eksisterende ressourcer!!!

"Du har ikke en chance- brug den"

Hente assistance i andre faggrupper, etablere tværfagligt samarbejde, involver alle relevante i miljøet

Undersøge, hvor tynget barnet er af hhv. skyld og skam - skelne mellem de to: føler barnet, det har gjort noget forkert? - føler barnet han / hun *er* forkert?

Udviklingsmæssigt kommer skam før skyld.

Stærk skam i et barn indikerer, at barnet er blevet overset tidligt, dvs. i 1-2 års alderen. Det viser sig, at det, der ikke bliver mødt/set/spejlet fra omgivelserne sætter skam, dvs. giver barnet en oplevelse af, at denne egenskab/følelse/tanke er forkert, noget, der ikke "bør" være her - eller at barnet er blevet ydmyget svigtet, misbrugt, mishandlet - et eller andet, som giver denne følelse af at være i bund og grund forkert.

Skyld derimod kommer senere, 3-5 års alderen, og giver følelse af, at have gjort noget forkert.

Skyld er derfor væsentligt lettere at behandle end skam.

Skamfølelsen "stjæler" barnets identitet, man "mister sig selv".

Det er vigtigt at fortælle børnene, hvad man tænker og tror om dem - ikke tolke!!!!

Almengørelse

Mange børn bliver lettede over at høre, at alle børn finder det svært at leve sammen med voksne, der drikker - uanset, om de voksne bliver voldelige eller ej i deres branderter. Det essentielle er usikkerheden, utrygheden, det uforudsigelige - det anstrengende i altid at skulle holde øje med, hvordan de nu er. Mange børn bliver lettede over at høre, at det aldrig er børns skyld, at de voksne drikker - begår selvmord - slås og selv om børnene i første omgang reagerer tvivlende, måske ikke tror på det, er det vigtigt at blive ved med at sige det

Man kan evt. spørge, om barnet kender andre børn, hvis forældre drikker - om børnene indbyrdes har snakket om, hvordan det er, når ens forældre drikker - om, hvordan de tror, det ville være at snakke med andre børn om ...

Familier med et misbrugs-tema (alkohol, vold, sex, piller ...) har næsten altid en **HEMMELIGHED** og en eller anden form for **UKLAR KOMMUNIKATION, og double bind** er almindelig i disse familier. Det er typisk, at familiemedlemmerne **SIGER**, at de ved alt om hinanden, holder sammen osv., mens en nærmere undersøgelse, f.eks. individuelle samtaler, eller mere konkret snak om bestemte emner afslører, at denne viden beror på projektioner og forventninger. Endelig er der **næsten altid GRÆNSEPROBLEMER** i misbrugsfamilier. Det kan være

- 1: grænser ift. omgivelserne
- 2: grænser mellem generationerne
- 3: individuelle grænser,
- 4.: intrapsykiske grænser –
der er dysfunktionelle.

Det er væsentligt for måden, vi blander os på/ de foranstaltninger, vi sætter i værk at undersøge, hvilke grænser, der er ødelagt og hvordan.

Hvis det skal lykkes at få en kvalitativ kontakt med et sårbart og såret barn, må man gøre noget andet, end det, barnet er vant til, at voksne gør.

Du som den voksne skal sætte rammerne, men barnet bestemmer indholdet af samværet. Du er ansvarlig for at bruge det, barnet kommer med, til at give dig relevant information om barnet. For at kunne det, må man som psykolog/behandler være til stede så at sige på to niveauer i kontakten med barnet: En part, der går ind i kontakten på barnets præmisser, og en observerende del, der dels mærker efter, hvordan relationen er, hvor dyb og følelsesbåret, kontakten er. Man kan undersøge, hvordan barnet bruger sproget - for at komme i kontakt? - for at undgå kontakt? - hvilke andre midler bruger barnet for at få hhv. undgå din opmærksomhed. Hvordan reagerer barnet på direkte øjenkontakt, forsøger at fastholde øjenkontakt? - hvordan reagere barnet, hvis du trækker kontakten tilbage? Hvor meget angst fornemmer du i barnet? - i relationen? hvilke følelser i dig (ud over de projektive) fremkalder barnet? - bliver du irriteret på ham/hende? - får medlidenhed? - lyst til at give op? - ideer til at gøre situationen bedre?

En konkret indgang til barnet - selv temmelig små børn - kan være at lave deres genogram/familiediagram og snakke om, hvem de forskellige personer er - hvem der bedst kan lide hinanden, hvem, der ikke så godt kan lide hinanden, og på et tidspunkt bliver det måske muligt også at snakke om hvem, der drikker, slår, sex'er ...små skridt.

Desuden er barnets egne tegninger naturligvis vigtige.

Som undersøgelsesarbejde, der samtidig kan virke som grænsearbejde for barnet kan det være givtigt at bede barnet tegne sig selv. Gennemgå anatominen, snakke om, på hvilken måde, mennesker kan styre deres krop, at man har ret til at bestemme over sin krop og udvikle dens evner - at mennesker kan lide at bruge deres evner, og at det er sundt for mennesker at gøre - at kroppen kan fortælle, hvad den har brug for - hvordan? - hvordan kan man "høre" hvad kroppen siger? Næste skridt kan være at placere følelser i kroppen. Hvor bor vreden, kærligheden, glæden, angsten skam og skyld, tvivl, irritation,

evt. tegne det ind på tegningen med forskellige farver. Alt, hvad man kan finde på til at hjælpe med afgrænsning af barnet er relevant.

Legetøj, som indbyder til projektion af følelser er et andet hjælpemiddel - for børn, der har det svært, er det en hjælp, at legetøjet er f.eks. mekanisk, idet det da inviterer bestemte følelser frem - og man får indtryk af disse følelsers intensitet og "form" i barnet - samt forsvarets styrke. De særligt sårbare og udsatte børn vil ofte være enten tilbageholdende eller fremfarende i deres følelsesforvaltning, fordi ego-integrationen er svag. Det betyder, at de har svært ved at være "den samme" i forskellige situationer, deres personlighed bliver så at sige formet af situationen i stedet for at være fast og gennemgående fra situation til situation.

Legetøj, der inviterer bestemte følelser, legaliserer, at denne bestemte følelse vises, hvorimod neutralt, udtryksløst legetøj ikke "fanger" disse børn. Man skal ikke give barnet legetøjet i hånden, men lade det være let tilgængeligt, f.eks. ligge fremme på gulvet, have det med i en taske, kuffert. Barnet skal vide, at det må lege med legetøjet, som de selv vil, men ikke ødelægge det. Man må altså have legetøj, der dækker et bredt spektrum af følelser, både angst, vrede/aggression, sorg, medfølelse, glæde. Det er min erfaring, at børn, som ikke har denne form for problem, "bare" finder denne form for legetøj lidt latterligt eller morsomt - de tager ikke anstød af det, men gider heller ikke lege særlig indgående med det. De ødelagte børn, derimod, udkæmper kampe, giver omsorg osv. ..

Det bærende er, at barnet mærker, at man respekterer ham/hende som et ligeværdigt, interessant og værdifuldt menneske. Det er det, der måske kan løsne forsvaret så meget, at man får lov til at se, hvad der er inde bagved.

Artikel 2:

'Seksuelt misbrugte børn i dagligdagen'

Når jeg her taler om seksuelle overgreb, betyder det seksuelle aktiviteter, hvor en (voksen) person søger behovstilfredsstillelse ved at seksualisere kontakten til et barn. De fleste seksuelle overgreb - og dem, der får de alvorligste følger for børnene - begås af voksne, som barnet på forhånd har et tillidsforhold til.

Kan man se dem?

Da jeg for nogle år siden lærte at se det specielle symptom-billede, seksuelt misbrugte børn udviser, gik det op for mig, at jeg i årenes løb har mødt seksuelt misbrugte børn adskillige gange uden at blive opmærksom på det. Når "gamle" børn således dukkede op i mine tanker som resultat af min nye viden, var der oftest tale om børn, som på en eller anden måde havde gjort et specielt indtryk på mig - og på andre behandlere. Nogle af dem er de børn, man "altid" snakker om i kaffepauserne, fordi de på en eller anden uforklarlig måde "altid" får tiltrukket sig de voksnes opmærksomhed, eller de børn, som "aldrig" gør, som der bliver sagt, de børn, "alle" ofte bliver irriteret på. Andre af dem, jeg kom i tanker om, er børn, som "altid" er uheldige, børn, der "hele tiden" kommer galt afsted eller bliver syge, så de ikke kan deltage i de almindelige, sociale arrangementer med andre børn, og børn med alvorlige spiseproblemer. Atter andre er forknytte børn, dem, der ligesom forsvinder i ubemærkethed - bliver usynlige, børn, om hvem pædagogerne pludselig kan opdage, at de slet ikke har lagt mærke til, om hun var i børnehave i dag.

Dog er ingen af disse træk nok til, at vi kan vide, om vi har med at seksuelt misbrugt barn at gøre. Alle de nævnte træk ved børnene kan sagtens forekomme, uden at barnet har været udsat for seksuelle overgreb.

Det er jo derfor, det er så svært.

Kan man høre dem?

Seksuelt misbrugte børn bliver forvirrede over det, der sker med dem. Krænkeren siger måske, at det er noget dejligt og meget specielt, de to har med hinanden - og barnet føler noget ganske andet, nemlig skræk, smerte, afsky, væmmelse osv.. Måske er der alligevel noget dejligt ved det en gang imellem, og nogle børn mener, at det onde, der sker, er prisen for at få del i det gode.

De børn, der lever med seksuelle overgreb, er som regel fast besluttet på ikke at fortælle om det. Måske har de selv bestemt, at de aldrig vil røbe for nogen, hvor ulækkert, smertefuldt eller angstfyldt, det er for dem at blive seksuelt misbrugt, eller hvor vrede og sårede, de er. Det er dog kun et fåtal, der har disse grunde til at hemmeligholde de seksuelle overgreb, de bliver udsat for. Langt de fleste børn holder overgrebene hemmeligt, fordi de er blevet lokket eller truet til det af krænkeren. Så langt de fleste børn hemmeligholder det seksuelle misbrug, fordi de er bange, ofte skrækslagne, for konsekvenserne af at fortælle om det.

Selv om børnene ikke vil fortælle deres hemmelighed, er der kræfter i dem, der ønsker at få misbruget stoppet. Så selv om børnene gør sig aldrig så meget umage for at tie stille - nogle bliver helt tavse, tør

slet ikke snakke om noget som helst af skræk for at komme til at røbe sig - så vil visse træk ved deres opførsel "afsløre", at der er noget helt galt i deres liv.

Det kan være nogle af de overfor omtalte træk ved deres opførsel, eller det kan være træk, der decideret omhandler sex som f.eks. abnorm optagethed af seksuelle emner, påfaldende stor viden om detaljer fra det, der almindeligvis er voksnes seksualliv, tendens til at gøre alle lege til sex-lege, eller helt ekstrem berøringsangst. Men der kan også være tale om mere diffuse symptomer, som f.eks. en permanent trist stemning hos børnene, de kan virke ligegyldige og være uengagerede i leg og kontakt med andre. Nogle seksuelt misbrugte børn udvikler et voksenagtigt fremtoningspræg, andre går i stå i deres udvikling og kommer til at virke lidt inferiøre.

Det er altså ikke "bare lige" at afgøre, om et barn er seksuelt misbrugt.

Seksuelt misbrugte børn er nødt til at opbygge et solidt psykisk forsvar for at holde til det, de bliver udsat for. De kan fortrænge eller benægte misbruget, enten ved at forsøge at overbevise sig selv om, at det aldrig har fundet sted, eller ved at bilde sig selv ind, at det alligevel ikke var så slemt, som de husker det. Nogle børn konkluderer, at det må være en drøm, de har haft, eller deres fantasi, der er løbet af med dem.

Undertiden sker det dog, at et seksuelt misbrugt barn prøver at fortælle om overgrebene. Somme tider fortæller de direkte, hvad de er udsat for, til andre tider prøver de mere indirekte at hjælpe de voksne til at gætte, hvad der sker med dem. Hvis de voksne overhører børnenes signaler eller mistror deres ord, opfatter børnene det som udtryk for, at det, krænkeren siger eller står for, altså ER sandheden, mens deres egne oplevelser er forkerte. Denne vrangvendte "viden" kan sætte sig fast dybt i børnene og gøre det næsten umuligt for dem på et senere tidspunkt at fralægge sig den.

Det er derfor vigtigt at vide, hvad vi kan gøre for at hjælpe børnene i denne situation.

Tør vi se og høre dem?

En vigtig problemstilling er, hvorfor vi som voksne er så "tungnemme", når børn prøver at meddele sig om, at de bliver misbrugt.

Der er forskellige facetter af den side af problemet. En ting er, at vi jo ønsker, at "sådan noget" ikke fandtes, men dette ønske kan undertiden blinde os, så vi ikke kan få øje på det lige tæt på os. En anden side er, at vi bliver frygtelig rådvilde, når det går op for os, at der måske er seksuelle forbindelser mellem voksne og børn i vores omgivelser. Vi kommer i tvivl om vore sansninger og vore evne til at handle rigtigt - det er så svært at se i øjnene, at en person, vi kender, virkelig kan "finde på sådan noget", og vi bliver i tvivl om, hvordan vi skal tackle situationen overfor de voksne, der krænker børnene. Det er svært at anklage voksne, det er nemmere at lade være med at se.

Det vigtige er at reagere, når et barn udviser træk, der afslører, at det mistrives, og samtidig er det vigtigt at reagere på en måde, så man ikke kommer til at forværre barnets situation. Det vil sige, at det er vigtigt ikke at overreagere, hvis man får mistanke om, at lille Anna eller Otto er udsat for seksuelt overgreb. To vigtige grundregler er:

GØR ALDRIG NOGET ALENE: sørg for at dele din mistanke med en kollega/foresat, så du ikke er dig ene-ansvarlig for din viden. Find dine egne ben igen, lad dig ikke "rive med" af det, du ser som barnets elendighed.

SKYND JER LANGSOMT: sørg for at lave en handleplan, der tilgodeser såvel barnets velfærd som jeres pligt til at indberette til de sociale myndigheder, når I opdager eller får mistanke om, at børn udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling, eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare.

Et paradoks er i øvrigt, at børnene - fordi de for alt i verden ikke vil røbe hemmeligheden - ofte "stiller hindringer i vejen" for os, når vi prøver at afsløre svigt og overgreb. De kan ikke huske, hvad der skete, eller tør ikke sige - eller kan ikke sige

Det er vigtigt, at vi respekterer børnenes angst og ikke maser på for at få vores nysgerrighed stillet. Det er trods alt ikke det vigtigste, om vi pludselig lige nu får besked. Vi må huske, at misbruget har stået på en tid - måske i flere år - så for barnet er situationen ikke ny. Det vigtigste er, at børnene oplever, at vi respekterer dem som personer, og på den baggrund hjælper dem.

Jeg understreger dette, fordi det ofte er et problem for os som voksne, at vi - når vi får mistanke om eller kendskab til seksuelle overgreb - ikke kan holde ud at vide, at det foregår. Men det kan være slemt for børnene at opleve, at de pludselig er vældig interessante på grund af lige netop det, der er det værste i deres liv.

Artikel 3

Kompleksiteten i incestsager

Kompleksiteten i incestsager kan ses som en afspejling af den kompleksitet, der præger det misbrugte barns og dets families liv, og den kan vise sig i arbejdet med incestsagerne f.eks. som et modsætningsforhold mellem "rets-væsenet" og "socialvæsenet", som kan komme til udtryk som samarbejdsvanskeligheder eller kompetencestridigheder.

Arbejdet med incest/sekuelle overgreb er en jungle af paradokser og derfor vanskelig at rumme for dem, der på forskellig vis er involveret. Der opstår ofte forvirring - hvem har ret? hvad er sandt og løgn?

Retssystemets opgave er at finde ud af, om sigtede personer er skyldige eller uskyldige i det, de sigtes for og at afgøre eventuelt strafs spørgsmål. I den retslige behandling af en sag er det selvsagt vigtigt at afdække, hvad der rent faktisk er sket. Det lader sig imidlertid ikke altid gøre, hvilket er en væsentlig erkendelse at nå frem til. Retssystemets opgave bliver da - lidt firkantet sagt - at finde ud af, om der alligevel er grundlag for at dømme/straffe den sigtede. Det betyder, at når den sigtede nægter sig skyldig (uanset om han/hun rent faktisk har begået den kriminelle handling, vedkommende er sigtet for eller ej) må en domsafsigelse afhænge af, hvilket bevismateriale, retten sidder inde med.

Socialforvaltningens opgave er at sikre barnets og familiens velfærd. Det er socialforvaltningens opgave at lytte til og at hjælpe de borgere - voksne som børn - der på en eller anden måde fortæller, at de lever under vilkår, der ødelægger deres udviklingsmuligheder.

Socialforvaltningen foranstalter en undersøgelse af forholdene, og forsøger at få et billede af barnets baggrund og behov.

Når det samlede billede tyder på, at et barn bliver udsat for seksuelle overgreb, eller når et barn direkte fortæller om det, vælger de sociale myndigheder oftest at indgive politianmeldelse.

Undertiden kommer fokus i debatten til at ligge på skyldsspørgsmålet: er sigtede skyldig? og dermed på bevisførelsen for sigtedes skyld/uskyld. Her er vi uden for socialforvaltningens arbejds- og ansvarsområde.

Sigtede i seksuelle overgrebssager har naturligvis krav på samme retssikkerhed som sigtede i andre sager. Det er et anliggende for retsvæsenet – og set fra et misbrugt barns perspektiv kan det godt virke uforståeligt. Barnet er ikke umiddelbart i stand til at anskue sagen fra et overordnet, juridisk synspunkt, men oplever indefra, at virkeligheden - både den fortidige og den nutidige - bliver endevendt på alle leder og kanter. Som vidne – ofte eneste vidne – i sagen bliver barnet afhørt og – af forsvaret – mistænkeliggjort i sin forklaring. Det er naturligt ifølge normerne i retsvæsenet, men det er svært for et barn at deltage i uden igen at føle sig misbrugt/krænket.

Et misbrugt barn lærer sig selv at operere med forskellige aspekter af virkeligheden som adskilte "virkeligheder". Det er f.eks. en selvstændig "virkelighed" om natten, når overgrebene sker, og en anden "virkelighed" om dagen, når barnet deltager i det almindelige liv sammen med andre mennesker. Barnet kan så at sige ikke håndtere hele virkeligheden på en gang, fordi den er så modsætningsfyldt. Barnet kan ikke "hænge sammen", hvis det skal huske de seksuelle overgreb - smerterne, angsten, ydmygelserne - alt mens det leger med kammeraterne, lærer den lille tabel eller vasker op.

Et seksuelt misbrugt barn er nødt til at tage sin fantasi til hjælp for at holde disse virkelighedsaspekter så effektivt adskilt, som det er nødvendigt. Barnet bruger fantasien til at overbevise sig selv om, at

overgrebene i virkeligheden ikke har fundet sted for det selv, det var "en anden pige/dreng" - eller at det var en drøm.

Barnets selvopfattelse skifter, alt efter hvilken "virkelighed", barnet befinder sig i - derfor kan et seksuelt misbrugt barn fortælle mindst ligeså overbevisende om den sigtedes uskyld som om de overgreb, hun/han har været udsat for fra sigtede.

Nogen vil sige, at barnet lyver: enten har sigtede misbrugt barnet eller også har han ikke misbrugt det. Men sådan opleves det ikke nødvendigvis inde i barnet. Ofte forholder det sig jo sådan, at den sigtede er en af barnets nære personer, så den sigtede har ikke kun misbrugt barnet. Han/hun har også fortaget sig andet sammen med barnet som ikke er misbrug af barnet.

Det vanskeliggør selvfølgelig det samlede arbejde med sagerne, når børnene kommer i klemme i retsvæsenet, og efterhånden har man lært at tage mange hensyn til barnet under afhøringerne, f.eks. er brug af videoafhøringer efterhånden udbredt. Det skåner børnene for nogle af de mest barske sider ved afhøringerne, og samtidig sikrer det retten mere reelle udsagn fra børnene, fordi de betrygges under afhøringen. Det er dog stadigvæk svært for børn at forstå, når en krænker bliver frifundet, fordi det giver næring til det virkelighedsaspekt, at overgrebene ikke har fundet sted. Og det komplicerer behandlingsarbejdet, for når barnet ikke har tillid til, at det virkelighedsaspekt, som rent faktisk er virkeligheden (nemlig at overgrebene har fundet sted) er virkelighed, vil det stadigvæk være præget af tvivl om, hvad det nu var, der skete. Kan det være sandt, at han misbrugte mig, når dommeren siger, at han ikke gjorde det? Barnet har jo i forvejen brugt mange kræfter på at overbevise sig selv om, at overgrebene netop ikke fandt sted. Dette er et stort tema i arbejdet med de misbrugte børn, og jeg tror, de fleste behandlere har oplevet den lettelse, det er for et barn, når en krænker vedkender sig, hvad han har gjort og tager ansvaret for det. Dels er det en stor lettelse at få virkeligheden på plads, men det betyder også meget for barnet, at den voksne fremtræder som en pålidelig person. Ofte er der tale om barnets egen far/stedfar, storebror, fætter eller bedstefar, så at få en indrømmelse er det samme som at få familiesåret helet. Barnet genvinder sin tillid til krænkeren og kan se frem til at udvikle et almindeligt samliv med denne.

Så hvis en krænker ønsker at gøre noget godt for det/de børn, han/hun har krænket, er ideen hermed givet: Indrøm det og tag ansvaret for det overfor barnet.

Sigtede personer skal naturligvis ikke indrømme ting, de ikke har gjort – det hjælper lige så lidt som at benægte.

Det er dog muligt at yde sigtede fuld retssikkerhed uden yderligere at ofre barnet, hvis man tager højde for denne dynamik i planlægningen af arbejdet med incestsager. Det kræver blot, at vi stadig udvikler samarbejdet mellem det retlige og det sociale system.

Artikel 4

”De utilpassede unge”

Oplæg, afholdt for anstaltsmedarbejdere, under temadag om

’Hvad kan der ligge bag ens opførsel?’

Dagens tema er kaldt ”De utilpassede unge” og hermed mener vi de unge, som er svære at få til at tilpasse sig samfundets almindelige normer og love. De er kriminelle, udviser ikke anger eller skyldfølelse, selv om de er skyldige i alvorlige forbrydelser måske imod andre mennesker. De findes i alle samfund og alle vegne har samfundet store problemer med at finde ud af, hvad man skal stille op med dem. Nogle steder spærres man dem blot inde og håber på, resten at samfundet så får fred for dem – andre steder, f.eks. hos os, vil vi gerne forstå dem og prøve at hjælpe dem, så de og vi andre kan få fornøjelse af hinanden. Men vi erfarer også gang på gang, at det er vanskeligt, for bedst som vi tror, at NU har vi denne drengs fortrolighed og han har tillid til én, så svigter han på den ene mere grove måde end den anden. Det er som om han ødelægger det for sig selv – og sine medmennesker. Han bliver måske aggressiv, går amok, banker nogen, laver nye indbrud eller hvad det nu er. Han lover bod og bedring – ”bare giv mig denne ene chance, så skal jeg nok vise, at du kan stole på mig” – og han snyder igen. Hvad er det for en dreng, som er så ligeglad med sine – og mine – følelser?? Som slet ikke lader sig forpligte af ord, men hele tiden blot siger det, der redder situationen for ham lige her og nu??

Meget ofte er der tale om unge, som har haft en vanskelig opvækst. Der kan være tale om grove mishandlinger eller vedvarende alvorlig omsorgssvigt. Der kan også være tale om at livet på et tidspunkt pludselig er blevet forandret af en traumatisk begivenhed, som har ødelagt familien – i hvert fald nogle erfaringer i livet som har fået denne dreng til at konkludere: ”jeg skal klare mig selv, selv kæmpe for det, jeg vil have og jeg har kun mig selv at stole på – de andre er nogle røvhuller, og jeg er nødt til at være på vagt. De vil snyde mig, så snart de kan komme afsted med det.”

For så vidt er drengens logik i denne tankegang logisk set ud fra hans egen livserfaring: han har oplevet, at andre svigter, mishandler, nedgør ... så han har ubevidst valgt at gå til kamp imod sin ”fjende” – verden. ”Det er verdens skyld, at jeg har det svært, så verden er selv ude om det, når jeg leger med og også krænker og svigter andre mennesker. Det er vel meget normalt? – det er det i min verden”

Man kan sige, at de unge, der er kommet ”så langt ud”, at de slet ikke tilpasser sig, er blevet bygget op af erfaringer fra et liv i undertrykkelse, hvor de tager model af deres undertrykker. ”Når de voksne kunne gøre sådan ved mig, kan jeg vel også gøre det ved andre” – ”hvorforskal jeg have skideballe over at banke den idiot til Jens, når min far godt må banke mig?”

De utilpassede unge er på en måde ikke utilpassede – de er tilpasset nogle andre forhold og andre måder at leve på, end dem, vi vil acceptere i samfundet. De har tilpasset sig forholdene i et miljø præget af krænkelser, typisk et misbrugermiljø. Jeg tænker her misbrug meget bredt, altså, det kan være alkohol, hash eller stoffer, men det kan også være magt, sex, penge, følelser, der bliver misbrugt i miljøet. De er typisk vokset op uden almindelig sund fornuft, uden faste rutiner til at hjælpe sig med at skelne de almindelige dage fra de specielle, eller skelne de almindelige situationer fra de unormale. Deres liv kan være præget af tilfældighed, som det ofte er tilfældet i alkoholikerfamilier: Det, der gælder den ene dag, gælder slet ikke den næste dag, så børnene må lære sig at tyde de voksnes signaler i stedet for at de voksne lærer dem, hvad der er normalt og unormalt.

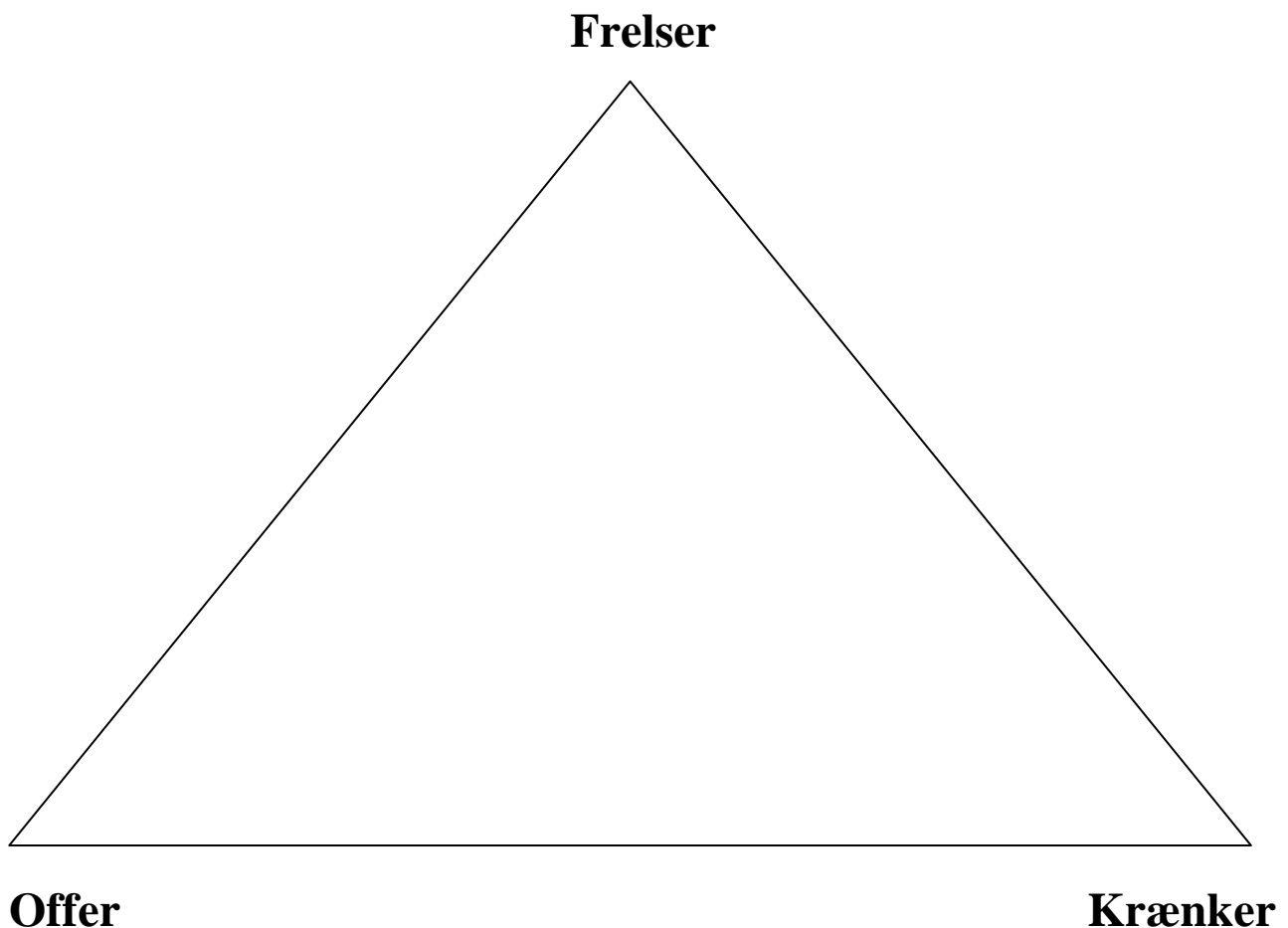
Børnene må selv sørge for deres behovstilfredsstillelse – de voksne tænker mest på sig selv, og kun ind imellem og helt tilfældigt på børnene. Nogle af forældrene tror, at når blot de en gang imellem tænker på børnene, er det OK, men børn har brug for at forældrene er der, når de har brug for dem – ikke kun når forældrene har ”tid” til børnene. Så nogle af disse børn bliver så ”veltilpassede” i det skæve miljø, at de kommer skævt ind på det almindelige sociale liv med kammerater og samfundslivet. Det bliver spaltet imellem følelsen af tryghed i det, de trods alt kender, og så kravene om at præstere bestemte ting f.eks. når læreren forlanger det. Nogle af børnene er allerede i skoletiden så skadede, at de virkelig opfatter det som et overgreb, når nogen forlanger en indsats af dem. De er blevet snydt for glæden ved at præstere, glæden ved at tage en udfordring op og overskride sine egne grænser. De har måttet bruge al energien på bare at hænge sammen og prøve at få familien til at hænge sammen. De oplever altså en følelse, som faktisk ikke passer til virkeligheden, men som er udtryk for det pres, de har inde i sig selv, men sådan oplever de det ikke selv. De oplever, at det er verden, der er uretfærdig, når den forlanger, at de skal lære at læse og regne. Ofte får børnene støtte hjemme i denne holdning. Forældrene vil ofte også synes, læreren er dum, uegnet til sit arbejde osv., ”forstår godt knægten”. Problemet er, at denne forståelse er med til at ødelægge knægten, for han får ikke lejlighed til at udfolde sine evner, når han ikke deltager sammen med de andre i de aktiviteter, der foregår. Han kommer udenfor fællesskabet, føler sig isoleret, bliver måske ensom og bange, lidt paranoid – og han får ikke den nødvendige sociale træning, så han lærer heller ikke, hvordan han skal klare sig imellem de andre. Hjemme kan han klare sig, det har han lært sig selv – han aflæser bare de voksne. I skolen kan han ikke på denne måde aflæse lærere og kammerater – men han er ikke vant til at stole på ord, så han har ingen kendemærker at orientere sig efter i den verden, så han bliver ligesom ”automatisk” trukket derhen, hvor energien er højest, der, hvor der ”sker noget” – ofte det ”dårlige selskab”. Det er ikke fordi han bevidst søger det, det er nærmest som om han bliver trukket derhen af den magnetiske kraft i energien i f.eks. slagsmål, indbrud eller andre former for uforpligtende intensitet mellem mennesker. Han har jo ikke lært at forpligte sig, så det forpligtende opdager han ligesom ikke. Han har også svært ved at acceptere, at en læreproces starter med, at man / han er dum – så lærer og træner han og så bliver han – måske – dygtig. Han er vant til hjemmefra, at tingene skal lykkes her og nu, ellers er Helvede løs, så den almindelige udviklings- eller indlæringsproces kender han ikke noget til. Hans tålmodighed med sig selv er næsten nul – og han kan blive meget selvnedvurderende, hvis tingene mislykkes og han ikke straks har lært en given færdighed. Hver gang han bliver skældt ud i skolen bliver han blot mere og mere overbevist om, at læreren er dum – og selv ude om det. Det kan se ud til, at han ligefrem beder om konflikter med sin lærer – og at han ligefrem skaber dem i forhold til de andre børn – som om han har svært ved det mere fredsommelige samvær. Og sådan er det ofte – han mærker kun sig selv, når der virkelig er ”gang i den” –

Han søger måske ly i en bande – er parat til at acceptere selv ret skrappe optagelsesbetingelser for at være med, går op i det, der giver status i gruppen, om så det er at slå tilfældige sagesløse mennesker ned. For i banden og dens stive regler finder han en slags tryghed, han ikke har kendt før – endelig ved han præcis, hvad der er rigtigt og forkert at gøre. Endelig er der nogen, der hjælper ham med at finde forskellen på rigtigt og forkert – godt og ondt. Det er ganske vidst ikke i overensstemmelse med samfundets almindelige opfattelse af rigtigt og forkert, så han kommer til at bryde loven – og mener afgjort, det er loven, der er forkert – ikke hans handling. Eller han erkender måske, at hans handling er forkert, HVIS han bliver fanget, men den er OK, hvis det lykkes ham at slippe for straf. Så selv hans tanker er præget af de misforståelser, der er kommet ind i selve grundlaget i hans personlighed, fordi han selv har skullet finde ud af for mange ting.

Hvis vi vurderer drengens opførsel som simpelthen uartigheder, fristes vi til at opdrage på ham – fortælle ham, hvad der er rigtigt og forkert, hvad han skal og ikke skal – og mange gode mennesker

er blevet dybt sårede i sådan en proces, fordi disse drenge i den grad er ligeglade. De føler sig svigtet og overset igen, hvis de kun bliver set som deres adfærd. De forstår ikke, at netop fordi de selv har lagt så stor afstand til deres sande selv indeni, så er det også svært for andre at få øje på det. Man er tilbøjelig til at sammenligne børn med hinanden på samme alder og forvente tilsvarende reaktioner fra dem – og pludselig får man en helt anden reaktion – afvisning og aggression, når man selv føler, man er hjælpsom. Det kan give anledning til nye konflikter.

Vi kan forstå drengens destruktive adfærd som udtryk for hans vrede imod en verden, der har gjort ham ondt. Vi kan se hans kamp imod verden som et forsøg på at passe på sit eget indre lille barn, som ingen ser og drager omsorg for – hans liv er blevet en overlevelseskamp, og hans personlighed mere en overlevelsesstrategi end en ordentlig, brugbar personlighed. Vi kan se, at det, der har præget hans liv, nemlig krænkelser, er blevet en del af hans personlighed. Det er som om han har taget selve undertrykkelsessituationen ind i sig selv, og valgt at vise verden den side, der er krænkerens, mens offersiden er forsvarligt gemt inde i ham. Generelt kan man sige, at de børn der på denne måde tager undertrykkelsessituationen ind i personligheden, risikerer at blive utilpasset til de almindelige normer.

Vanskeligheden er, at vi er nødt til at forstå begge sider af drengen og forholde os til begge sider af ham. Vi må se hans anstrengelser for at overleve i en vanskelig verden, vi må kunne se klogskaben i for det barn, han er/var at udvikle den slags overlevelsestrategier, som faktisk virkede. Ofte har børnene oplevet, at mange voksne mennesker har vidst, hvordan forholdene var i deres hjem, men ingen har gjort noget, så de er virkelig blevet overbevist om, at de selv var nødt til at handle efter bedste evne – og det gør de så. Det må man have respekt for. Respekt for, at det er lykkedes dem at overleve uden at blive sindssyge i en syg verden. Respekt for det lille offer, der bor langt inde i denne dreng og hele tiden håber på, at en eller anden vil gennemskue spillet og gribe ind med relevant hjælp.

Undertiden omtaler man disse drenges hårde skal som det falske selv og den bløde kerne indeni som det sande selv, dvs. den del, som faktisk ved, hvad hans følelser og behov er. Selv har de ingen bevidsthed om det indre offer og kan være vældigt benægtende overfor dets eksistens, men det er vigtigt for arbejdet, at vi ved, det er der og ved, at det oven i købet sidder og lytter med, hver gang vi snakker med drengen. Det betyder, at hvis vi nedgør drengen på grund af hans forkerte opførsel, så føler også det indre offer sig igen nedgjort – situationen minder om alle de gange, han er blevet nedgjort i forvejen. Hvis man derimod tager ham alvorligt, hører på hans forklaringer, uden at acceptere dem som sande i objektiv forstand – men er medindfølelse, nysgerrig på en omsorgsfuld måde, så giver man det indre offer et håb om forandring. Dette er en uhyre svær balance – det er så nemt at dømme disse drenge, enten som ”forbrydere”, der skal have deres velfortjente straf, eller som små sølle drenge, der skal frelles fra verdens ondskab. Begge dele er lige tosset. Vi skal ikke dømme. Det har dommeren gjort, drengen har fået sin dom – og udstår den. Vi som almindelige medarbejdere, skal hjælpe ham med at lære det, han mangler. Vi skal hverken være ligegyldige eller afvisende overfor ham, selv om han er det overfor os – ej heller skal vi være slaver for hans luner og passe ham op. Den bedste måde at hjælpe ham på er at finde det sted, hvor han er i stand til at tage et eller andet lille bitte ansvar for sig selv. Han har jo fået for vane at lægge ansvaret fra sig, så det er svært for han rigtigt at forstå, at han har et ansvar uanset om han tager det på sig eller ej – at det ER ham, der er ham og andre kan ikke gå vejen for ham. Det kan være en vældig hård vej, som I også har hørt om fra de andre, der arbejder med denne gruppe af unge. Man kan være nødt til at være meget skrap, for at det bliver tydeligt nok for disse forvirrede unge. Man kan oven i købet opleve, at de føler det som en tryghed at blive spærret inde – som en beskyttelse. Så man skal hele tiden huske på, at drengens logik er en anden en vores egen, og det præger hele hans tankeverden, hans følelser og hans handlinger.

Alle mennesker gør det bedste de kan for at gavne sig selv – det er udgangspunktet for denne forståelse

Artikel 5

Omsorgssvigtede børn i skolen

Oplæg fra KIIP's Uddannelseskonference i Katuaq november 2006.

Omsorgssvigtede børn i skolen

Omsorgssvigt rammer børn på deres udvikling: følelsesmæssigt – funktionsmæssigt, personlighedsmæssigt:

De lærer ikke det, de har brug for – selvstændighed, at søge viden, træne færdigheder – de gøres afhængige af andres domme/vurderinger, bliver urealistiske i deres vurderinger af sig selv/egen indsats, lærer ikke ansvarlighed på et passende niveau

De lærer "det forkerte" – "det omvendte", og den "lærdom" går de ud i deres verden med – bliver misforståede, frustrerede, ensomme ...

De traumatiseres: manglen på sammenhæng, evindelige små og store chok "fastfryser" dem i angst – rædsel og handlingslammelse eller evig flugt, så de forhindres i at udvikle sig i overensstemmelse med deres respektive evner og ressourcer. De bliver ulykkelige, som mennesker gør, når de ikke får mulighed for at udfolde deres evner –

Deres personlighed kan blive skrøbelig – de lever i en "uvirkelig virkelighed", med uklare grænser – mange tabuer/hemmeligheder, uforudsigelighed, kort sagt **utryghed**

Dette får betydning i alle sammenhænge, hvor barnet indgår, både hjemme og i skolen. En del af børnene vil opleve at blive anbragt udenfor hjemmet, idet deres sårbarhed medfører, at de reagerer kraftigt på almindelige belastninger. De har brug for en høj grad af beskyttelse i det daglige. Og uanset, hvor barnet bor, er det vigtigt, at alle, der har med det enkelte barn at gøre, samarbejder om at give netop dette barn den bedste mulighed for at hele sin personlighed og udvikle sig i overensstemmelse med sine evner og ressourcer. Derfor må man regne med, at de børn, der allerede tidligt har været udsat for omsorgssvigt i en grad, så deres udvikling er blevet forstyrret, vil kræve ressourcer fra voksenverdenen for at komme i balance med sig selv.

En skæv personlighedsudvikling, som ikke bliver rettet op i barndommen, vil ofte i ungdoms- eller voksenalderen vise sig som det, man indenfor psykiatrien kalder en personlighedsforstyrrelse. Det er en alvorlig, ofte kronisk tilstand, hvor personen ikke er psykotisk, men i perioder eller i visse situationer kan fungere næsten som om, han/hun var det: emotionelt/følelsesmæssigt ustabil, reaktiv, impulsiv, og ofte med hurtige skift i humør, som omgivelserne finder vanskelige at forholde sig til. Umodenheden viser sig også deri, at personen selv føler sig i sin gode ret til at reagere med stærke følelser og føler sig måske forfulgt, måske nedgjort af andre mennesker, selv om de andre måske blot føler sig afmægtige overfor personens uforudsigelige adfærd

I forhold til både opdragelse og undervisning af disse børn er det vigtigt, at de voksne er saglige, relevante og troværdige. Det betyder, at de voksne skal være nærværende og interesserede i børnene, men ikke lade følelserne alene styre samværet. Det, man gør sammen med børnene, skal give mening for barnet og helst skabe sammenhæng i barnets liv, selv- og virkelighedsopfattelse, og de voksne skal gøre det, de siger, de vil – være troværdige. Det skaber konsekvens, dvs.

sammenhæng i barnets liv, også følelsesmæssigt. Troværdighed skaber tillid, som igen er en forudsætning for at disse børn kan lære at knytte sig til andre mennesker.

Børnene lærer bedst ved at få at vide, hvad man ønsker, de skal gøre. Det virker meget bedre end at straffe dem for at gøre det forkerte. Det er desuden vigtigt at sige tingene i en ordentlig tone, så barnet kan mærke respekt for sin person.

Børnene mangler ofte **viden om normer** – hvad der er normalt og unormalt i miljøet, så de har brug for guidning, ikke straf. De har brug for, at de voksne fortæller, hvad de gør og hvorfor de gør det, og de har brug for, at krav bliver formuleret på en forståelig og ordentlig måde. Det lønner sig f.eks. at sige til barnet: ”Det er vigtigt, at også du sidder stille på din stol, når vi arbejder, for så går det meget nemmere for os alle sammen” – frem for at skælde ud over, at barnet ikke sidder stille. Og det vil snart vise sig, at det langt fra er tilstrækkeligt at sige tingene en gang eller to eller syv gange. De skal siges rigtig mange gange, helst på nogenlunde samme måde, før det virker – børnene er ikke vant til at stole på ord eller mennesker. Det er de først ved at lære, selv om de måske er store eller halvstore

De voksne omkring barnet må sammen se på, hvad det enkelte barn magter og hvad han/hun har brug for af beskyttelse, hjælp og støtte for at lære det, de mangler, og det gælder både rent funktionelt, men også hvad angår følelsesmæssige og sociale kompetencer. Det kan være nødvendigt også at se på, hvilke børn, der har decideret dårlig indflydelse på hinanden og hjælpe dem til at afgrænse sig fra hinanden

Undertiden kan det være nødvendigt at sætte særlig fokus på, hvad der skal til, for at det enkelte barn rent faktisk kan honorere det krav, man stiller. Selv i en specialklasse kan det være svært at rumme disse børn, idet de jo trækker hinandens uheldige adfærdsmønstre – driller, provokerer ...

De voksne må være tydelige og klare i deres kommunikation, forventninger og krav til børnene.

Vi er født med lyst til at lære

Det lille barn nyder at tage udfordringer op og overvinde dem. Vi kan mærke det i den udstråling af vitalitet, livsglæde og livsmod, der udstråler fra et lille, aktivt barn. Den lyst skal også drive udviklingen for de større børn. De voksne skal hjælpe dem med at finde den glæde frem igen – så går det hele meget lettere. Man kan ikke tvinge lærdom eller opdragelse ind i børn – man kan ikke lokke eller true dem fremad i udvikling, men når betingelserne er gode nok for det enkelte barn vil udviklingen så at sige af sig selv gå i gang, ligesom blomsterne åbner sig i solen. Omsorgen skal være der igennem hele barndommen og konstant tilpasses barnets behov, dets udviklingstrin – så omsorgen, kærligheden til barnet skal bære både beskyttelsen af barnet og de relevante krav.

Men det er svært at få til at hænge sammen – det virkelig vanskelige i praksis er **den psykologiske arv: ”Nedarvningen” af de psykologiske skader, børnene pådrager sig især ved tidlig omsorgssvigt.**

Når menneskebarnet bliver født, er han hjælpeløs, selv om han har en hel del medfødte kompetencer. Det meste af kroppen er klar til brug allerede fra fødslen, blot ikke hjernen (derfor er han så hjælpeløs), og i dag ved man, at kærlighedsfuld omsorg er nødvendig for at modne hjernen, og derved gøre det muligt for barnet at bringe sine ressourcer og talenter i udvikling/til udfoldelse.

I de tidligt skadede børns historie får vi et billede af social og følelsesmæssig mangeltilstande hele vejen rundt i familien. Vi kan se, at de har **manglet tilknytningspersoner**, siden de mestrer tilknytning så dårligt, og det medfører store psykosociale vanskeligheder livet igennem.

De mønstre, **den første tilknytning** danner, bliver så at sige prototyper på tilknytning i barnets forståelse af, hvordan mennesker "er" med hinanden.

Når børn bliver behandlet med **kærlighed**, lærer de at give kærlighed til andre som en selvfølge ting. Vi mennesker spejler langt hen ad vejen det, der er blevet gjort imod os på vores medmennesker – så når børn ligger passive hen og ingen interesserer sig for dem, lærer de, at **lige gyldighed** er måden, mennesker naturligt behandler hinanden på.

Senere i livet mødes de så med krav om ikke at være ligestyldige overfor andre, de skal vise hensyn osv., men det giver ingen genklang inde i barnet, det lyder som **nonsens** – eller det indadvendte barn, som bliver afkrævet at give udtryk for sine meninger – nonsens, set fra barnets indre verden, for han/hun ved ikke, hvad han mener ... ved ikke, hvordan han danner en mening og da slet ikke, hvordan han skal udtrykke den sprogligt.

Barnet er en **aktiv medspiller i relationen** og lærer hurtig at **genkende** ansigter, bestemte adfærdsmønstre, rytmer, stemninger, følelser ... Det ser ud til at barnet **organiserer sine oplevelser** helt fra begyndelsen af livet (måske før) – og synes samtidigt at registrere og hurtigt genkende den organiserende proces, mens den finder sted. Det er tydeligvis **lystbetonet** for barnet at genkende – han eksploderer i vitalitet og glæde.

Ifølge Daniel Sterns udviklingsteori er disse **glimt af liv og glæde i genkendelsen de første glimt af selvet – lysende glimt af fornemmelse af noget udenfor oplevelsen, og som gentager sig, selv om oplevelserne er forskellige.**

Denne proces kan imidlertid kun finde sted, hvis verden ER rimeligt genkendelig, og de tidligt skadede børn er blevet snydt for tilstrækkeligt at denne slags oplevelser – deres selvopfattelse får ligesom ikke form – de kommer til at hænge dårligt sammen.

Sommetider er der startet en ond cirkel: moderen har for lidt overskud til barnet – hun reagerer ikke på hans gråd og han ligger bare der, hjælpeløs. Han giver op og stopper med at græde. Moderen på sin side er måske lettet og glad over at have et nemt barn – et barn, der ikke kræver noget af sin mor hele tiden. Men barnet lider under at få for lidt "psykisk mad", så hans organisering af verden og sig selv kommer aldrig rigtig i gang. **Uden tilstrækkelig rytme i det daglige liv, kan det organiserende princip ikke arbejde, organiseringen af personligheden/selvet mislykkes**, og børnene har tendens til at blive stille og depressive. De har så at sige haft for lidt at arbejde med, så personligheden – ligesom muskler, der ikke bliver brugt – bliver "atonisk", slap. Børnene bliver stille, de mister vitalitet/livligheden, sover meget, holder op med/kommer aldrig i gang med at udforske verden – de udvikler sig til **meget stille, "nemme" børn** -

Senere i livet vil **mange af livets opgaver/udfordringer mislykkes** for dem, fordi de ikke ved, hvordan de skal gøre de mest basale ting: knytte sig til andre mennesker, føle tillid og mærke, hvad de har brug for/behov for. De kan komme til at ligne store babyer: umodne, impulsive børn, uden evne/mulighed for at forstå deres egen andel i relationer/forhold til andre mennesker, især andre

børn. De synes ikke at kunne drage erfaringer – ting ”sker bare” for dem, de er ikke i stand til at se eller mærke deres egen andel – og mulighed – i det.

De personlighedsmæssigt skadede, tidligt skadede børn er vældigt **sårbare** og mange af dem vokser op med denne sårbarhed som en faktor, der gør det vanskeligt eller umuligt for dem at leve et almindelig selvstændigt liv på længere sigt.

De tidligt skadede børn

- er vanskelige – om ikke umulige – at nå i almindelig kontakt
- er vanskelige – om ikke umulige – at lave tilknytning til
- lider af mangel på tillid og tiltro til sig selv og andre
- lider af mangel på evner til at udvikle sociale færdigheder

mens de børn, der er mindre dybt skadet, men dog præget af omsorgssvigt

- har problemer i forvaltningen af deres følelser, men er tilgængelige for forpligtende kontakt
- de er i stand til at knytte sig til andre mennesker, så
- det er muligt at engagere dem socialt

Behandling og undervisning

I behandlingsarbejdet anvender vi **pædagogik og psykoterapi**, og vi må starte der, hvor barnets skade er men også bruge deres ressourcer i arbejdet.

Vi må frembringe omgivelser, der er så forudsigelige, at barnet kan opleve ting ske i bestemte rytmer for at prøve at **vække det organiserende princip**, som er nødvendigt for udviklingen af personligheden.

Derfor strukturerer vi dagligdagen efter bestemte holdninger, normer og planer i overensstemmelse med barnets behov og med medarbejdere, der er trænet til at balancere i det meget svære felt at være venlig og bestemt på samme tid.

Medarbejderne skal føle ydmyg respekt for barnet og må have kendskab til typen af barnets psykiske skader, men behøver som udgangspunkt ikke at kende barnets historie i detaljer.

Det er vores erfaring, at uden viden og træning vil medarbejderne komme til at falde i en af de mange fælder i dette arbejde. Ekstremerne er noget i retning af:

- at føle medlidenhed med barnet, møde ham som om han er en hjælpeløs baby, gøre alting for ham – og derved igen snyde ham for at lære at klare sit liv og ikke respektere hans ressourcer og talenter eller
- at blive så strikt i strukturen, at planer bliver overholdt for deres egen skyld og ikke for barnets bedste. Barnet bliver da stadigvæk ikke mødt og får ingen hjælp til sin indre organisering

Der er mange mulige **fælder** i arbejdet med disse børn, idet barnets skade er basal, og så fatal, at de fleste mennesker vil reagere inadækvat på børnene, hvis de ikke trænes i at se bag om barnets adfærd og gå imod sin egen naturlige reaktion i situationen.

Det er svært umiddelbart at forstå, at en stor dreng eller pige, som det igennem lang tid er lykkedes for at stjæle i butikkerne og gemme tyvekosterne uden at blive opdaget – at dette barn i virkeligheden ikke ved, hvorfor det er forkert at stjæle. Men faktum er, at barnet gemmer tyvekosterne, fordi han læser i andre menneskers ansigter, at det vil afstedkomme vanskeligheder at fortælle om det – eller måske fordi han er truet til det af andre, og ikke - hvis hans er tidligt skadet - fordi han forstår de dybere moralske aspekter af det, han har gjort.

Ligesom spædbarnet har brug for at opleve ting blive gentaget i en kærlighedsfuld atmosfære, har det følelsesmæssigt skadede ældre barn brug for at opleve omsorg, der bliver gentaget gennem lang tid, før det kan vække hans indre organiserende proces og sætte spor i hans psyke. Og naturligvis skal omsorgen tilpasses det aktuelle barns behov.

Han har brug for, at andre forholder sig/relaterer sig til ham med respekt for hans kompetencer og han har brug for sine kompetencer i sin videre udvikling.

Set i **undervisningsmæssig sammenhæng** betyder det, at man som lærer skal være **saglig og troværdig**

At have disse børn i undervisning er en krævende opgave, og ofte – iflg. min erfaring – sker der et skred i fokus: barnets **adfærd** tiltrækker sig så stor opmærksomhed, at størstedelen af undervisningstiden bruges til forgæves(?) forsøg på at få barnet til at forstå Men han kan jo netop ikke forstå. Han skal have hjælp til at finde vejen nogenlunde på niveau med et almindelig 2-3 års barn – men naturligvis i et sprog, der er tilpasset hans intellektuelle udviklingsniveau.

I det hele taget er det vigtigt ikke kun at se det følelsesmæssigt lille barn, men også det intellektuelt eller mentalt store barn og imødekomme hans behov for passende udfordringer, stimulere hans nysgerrighed og lyst til at lære. Hertil kræves analytisk arbejde. Man må sammen i lærergruppen se på, hvilke børn, man har i klassen, på hvilke punkter de spiller dårligt og mindre dårligt sammen – hvad kan de give hinanden? Hvor spolerer de tingene for hinanden? – og frem for alt må det system, de undervises i, være helt tydeligt og klart i sin kommunikation, sine forventninger og krav til eleverne.

Det er derfor med stor bekymring, jeg ofte har konstateret, at man mange steder bruger timelærere, endda ofte unge, uerfarne af slagsen (søde og velmenende mennesker) – til undervisning af netop disse meget krævende børn, og det betyder, at de ikke får lært det, de faktisk er i stand til – og det betyder igen, at de er ringere stillet end nødvendigt, den dag de forlader skolen og kommer ”ud i samfundet”. Disse børn er ”i forvejen” hårdt ramt på følelseslivet, på det personlige og på det sociale område – så hvis de desuden udsættes for en dårlig skolegang, har de ikke mange chancer for at tage kampen op med de ”almindelige unge” hverken på det ufaglærte arbejdsmarked eller i uddannelsesinstitutionerne. (Mange af disse børn/unge er bedst egnede til mesterlære, mange af dem kan nå langt under en kyndig mesters vinger – en ”mentor-type”).

Jeg møder mennesker, også professionelle, som synes, det er synd at forlange noget af børn, der har personlighedsmæssige og/eller følelsesmæssige vanskeligheder. Det er det ikke – naturligvis under forudsætning af, at man finder det rette niveau for krav (barnets nærmeste udviklingszone – og den finder man ved at undersøge det enkelte barn) og at man formulerer sine krav på en tiltalende måde, gør stoffet spændende og relevant for dem. Disse børn har i det daglige så travlt med at overleve i psykisk forstand, at de ikke går op i andet. De har mistet deres naturlige nysgerrighed, så den skal – ligesom det organiserende princip – vækkes igen. Ofte kan børnene ikke følge den alderssvarende læseplan, men det betyder ikke, at man skal undlade at lære dem det, de kan lære –

Nogle gange tænker jeg – måske lidt begærligt på disse børns vegne – at det er om at få stoppet så meget lærdom som muligt i dem mens de går i skole, for mange af dem kommer aldrig senere i livet i nærheden af boglig viden. Så elementære færdigheder i læsning og regning er væsentlige – det er skamfuldt for mennesker i dag ikke at kunne læse/skrive eller regne simple ting ud, f.eks. læse avisen, læse sin lønseddel eller tælle en bon efter.

Sport o.lign. kan være fristende at tilbyde dem, fordi det letter deres uro at røre sig, og det er da også vigtigt. Men det må ikke stjæle hele billedet – træningen i at gøre ting, man ikke liiige har lyst til er vigtig – ligesom det er vigtigt at lære almindelige regler/normer for god opførsel/omgang med andre - og vigtigt at lære at omgås regler, man ikke bryder sig om men som ikke er skadelige. Det er en stor del af forudsætningen for senere at kunne tilpasse sig i ethvert job, at man i en vis grad kan leve med regler, man synes er dumme/ligegyldige, men som af hensyn til helheden (eller chefens luner) skal overholdes. Det er godt at kunne – og både af den grund, men primært fordi gentagelsen og forudsigeligheden er kodeord i arbejdet med disse børn er det afgørende for undervisningens kvalitet, at der er normer, som man er bevidst om i klassen/på skolen.

Artikel 6

Debatten om omsorgssvigt

Politik og politikere

Det ærgrer mig, at debatten om omsorgssvigtede børn i medierne ofte stopper med udfald imod landspolitikkerne. Det er dog ikke landsstyremedlemmet, der skal passe børnene, vel?

Det er politikken, der er spørgsmålet, ikke politikeren – de laver politikken, og rent faktisk har vi et fantastisk godt politisk arbejdsgrundlag i Grønland i børne-unge forordningen om hjælp til børn og unge. Her handler de grundlæggende principper om at sætte barnet i centrum, samarbejde tværfagligt og sikre en tidlig indsats. Desuden lægger forordningen sig så tæt om ad FN's konvention om barnets rettigheder, at der direkte henvises til denne konvention i loven. Så set fra mit praktiker-synspunkt ville det være interessant, hvis debatten kunne drejes hen på – og holdes en stund på, hvordan vi som praktikere og embedsfolk administrerer denne lov. Loven giver os ret til at forlange på børnenes vegne, og politikkerne, både lokale og på landsplan har pligt til at overholde samfundets vedtagne love i ”ånd og gerning”

Hvordan kan det være, at det er så svært for os at formidle vores viden om de faktiske forhold til politikkerne? Laver vi for få indberetninger om det, vi ser? Er vi for beskedne på børnenes vegne, når vi beskriver, hvad der skal til for at rette op på alvorlige fejludviklinger, forårsaget af misrøgt og mishandling? Er vi ikke gode nok til at forklare, at disse skader ikke er noget, børnene vokser fra? Hvordan kan det være, at vi accepterer overhovedet at operere med noget så forfærdeligt som ”venteliste” til børn og unge? Hvordan kan det være, vi accepterer, at økonomi bliver brugt som argument i børnesager, skønt dette er usagligt?

Det er meningsløst at lægge skyld på bestemte personer. Der er tale om en fejloperation eller mangel i systemet, som vi altså tilsyneladende bare accepterer. ”Enhver kan jo se ...” siger vi ...”at det ikke kan lade sig gøre” – vi glemmer at tilføje: ”under de givne betingelser”.

Jeg ønsker mig en tilsvarende accept af menneskers begrænsninger, både forældres, social- og sundhedsarbejderes, læreres ... for hvis vi accepterer, at de udviklede ”systemer” vi hver især og tilsammen udgør naturligvis også har mangler og fejl, ville vejen lettes til at effektuere det tværfaglige samarbejde og iværksætte indsatser allerede første gang en eller anden bekymrer sig om et barns trivsel, udvikling og sundhed. Set med mine øjne er en vigtig vej at styrke praksis med uddannelse og træning af medarbejdere, så vi fra praksis bliver mere tydelige overfor politikkerne – for det handler jo i udgangspunktet om politiske prioriteringer og embedsførelse, både på kommunalt og på hjemmestyre-niveau, men retningslinierne ER udstukket på bedste måde.

Viden

For nogle år siden blev debatten vrangvredet af manglende tal for omfanget af børns problemer. I de senere år er der offentliggjort flere undersøgelser, som alle viser, at der er for mange børn som lever under vilkår der truer deres sundhed eller udvikling.

Det betyder ikke, at ”børnene har det skidt i Grønland” – men det betyder, at der er for mange børn i Grønland, der har det skidt.

Ofte møder jeg påstande om, at der ingenting bliver gjort for at rette op på disse forhold. Det er ikke sandt.

Kritik

Desværre sker det lidt for ofte, at vi må afbryde vores daglige arbejde for at forholde os til kritik, som bygger på usaglige argumenter, på meninger, som udspringer af indignation i stedet for viden, og den type kritik er svær at imødegå uden, at det kommer til at lyde som et forsvar for de forhold, som ER for ringe, og som vi er en hel del, der dagligt arbejder på at ændre. Og mange ting ER ændret inden for de seneste 10 år, men i den samme periode er problemerne også vokset og nye har udviklet sig som følge af storby-tendenser i flere af de grønlandske byer.

Kritikken er som regel ahistorisk og ligner ofte mest et opråb!! Derfor tiltrækker den sig opmærksomhed hver gang. Sådan er det med larm. Det høres og tiltrækker sig opmærksomhed og der viser sig ofte en tendens til at være ”for” eller ”imod” et eller andet. Ingen er vel imod, at børn skal have det godt, vel? Så dybest set går vi imod vores eget ærinde ved at dramatisere debatten så meget. Der er drama nok i tingene hjemme i de familier, der har det svært. Det behøver vi slet ikke puste til ved også at lave en dramatisk debat, hvor ”vi selv” er ”rigtige” mens ”de andre” er ”forkerte”.

En praktikers perspektiv

Jeg vil forsøge at bidrage til saglighed ved at fortælle historien fra mit perspektiv. Jeg er klinisk psykolog, altså behandler – ikke forsker – så mit perspektiv er praksis og min viden erfaringsbaseret. Det betyder, at den er ET billede på, hvordan det ser ud. Andre kan have andre billeder, og disse billeder er sande, om end ingen af dem dækker hele sandheden. Jeg har arbejdet på døgninstitutionsområdet siden 1994, og de seneste to år lavet en kursusrække i alle de grønlandske kommuner om omsorgssvigt. Jeg har rejst over det meste af Grønland siden 1994, og i perioden medio september 2006 til ultimo oktober 2007 været i alle byer og en del bygder i Grønland.

Dengang i 1994 var antallet af døgninstitutionspladser betydeligt lavere end i dag, og der var næsten altid plads på døgninstitutionerne – et eller andet sted. Der var ikke ventelisteproblemer. Men i løbet af mindre end 10 år er problemet vokset ”ustyrligt”.

Det er min fornemmelse – men der er ikke direkte dokumentation for dette – at det skyldes to hovedfaktorer:

- at børns psykiske følger virkninger af omsorgssvigt er blevet voldsommere (af forskellige grunde, som jeg gerne vil redegøre for ved anden lejlighed), samt
- at der har været øget faglig bevågenhed på området.

Der har været interesse for at udvikle fagligheden på området, og der har bl.a. været afholdt flere konferencer og seminarer i Grønland indenfor de seneste 10-15 år (1994, 1999, 2000 + diverse oplæg på NunaMed hvert 3. år, senest i 2007) om børn, omsorg/omsorgssvigt og lignende emner. Der har været iværksat kursusvirksomhed og efteruddannelser i forskelligt regi, både indenfor sundhedssektoren / PI, uddannelsesvæsenet, dvs. ISI og SPS og i Familiedirektoratet, hvor 4 efteruddannelser i årene 1998 – 2006, har løftet det faglige niveau hos i alt ca. 90 medarbejdere. Der har, ligesom været fokus på fagligheden i det daglige arbejde, og dette er generelt styrket gennem supervision og undervisning / kursusvirksomhed lokalt.

Endelig er der nu iværksat det omfattende Folkesundhedsprogram, der er etableret

Selvmondsforebyggelsesprojekt, og der er gennemført en omfattende oplysningskampagne om/imod

omsorgssvigt – omfattende både en bred oplysning via pjecer, radioudsendelser, dokumentarfilm og en mere snævert rettet kursustilbud til alle kommuner

Det har medført en øget faglig bevidsthed rundt omkring, således at nogle af de ”usynlige” symptomer, de omsorgssvigtede børn undertiden plages af, er blevet mere synlige. Og det er jo godt.

Gennem de senere år har vi set et markant stigende antal børn med alvorlige følelsesmæssige og/eller personlighedsmæssige skader blandt de døgninstitutionsanbragte børn i Grønland. Problemerne stammer fra skader i de basale psykiske strukturer så som tilknytningsevnen og i grundlæggende sociale færdigheder såsom tillid/tiltro. Indtil for 10 –15 år siden så vi meget få af disse børn i Grønland.

På basis af vores erfaringer som praktikere opstiller vi den hypotese, at den stærke stigning i antallet af tidligt skadede børn har rod i de ændrede psykosociale vilkår for en del familier og børn, som følge af ændrede livsmønstre i 1960’erne og 1970’ernes Grønland: overgang til fabriksarbejde afkræver befolkningen mobilitet – med splittelse af familierne til følge. Større pengeigelighed blandt folk og måske usikkerhed overfor de nye forhold medførte et så omfattende alkoholmisbrug, at store dele af befolkningen i løbet af 1960’erne og 1970’erne blev berørt af det. Vores hypotese er, at stigningen af tidligt skadede børn i disse år er skyggen af 60’ernes og 70’ernes voldsomme problemer – eller rettere: den del af dem, der ikke blev løst dengang.

Ifølge lovgivningen, forordningen om hjælp til børn og unge, skal vi arbejde ud fra barnets behov og vi skal skride ind tidligt samt styrke det tværfaglige samarbejde.

Vi kan som socialarbejdere næsten ikke forlange finere lovgivning. Disse bestemmelser afkræver af os netop det, børnene har brug for. Hvorfor fungerer det så ikke? –

Måske venter vi for længe med at starte en sag?

Hvis nu vi var gode til at arbejde med tidlig indsats, ville man allerede ved første tegn på mulig problemstilling sammen med forældre, børnehavepædagoger/lærere og evt. andre relevante faggrupper udfærdige en langsigtet plan for dette barn, og i denne plan kunne der tages højde for det faktum, at små børn, som udviser problemer ofte udvikler sig til store børn med så store problemer, at de ikke længere kan opholde sig i deres almindelige miljø. Nogle af disse børn kunne hjælpes ved en tidlig, korterevarende anbringelse, hvor man mere detaljeret kunne observere og undersøge barnet og familien med henblik på at kortlægge den dybere problematik i familien: Hvor dybt skadet er barnet på sine følelser? – på sin personlighedsudvikling? Er barnet handicappet? Er forældrenes forældreevne tilstrækkelig? Er mor eller far psykisk syg? Har mor eller far misbrugsproblemer?

I mange tilfælde ville det være muligt at udarbejde mere fleksible planer for behandlingen af de enkelte børn/familier, end dem, vi sædvanligvis laver i dag. Jeg forestiller mig, at døgninstitutionerne kunne udvikles til at arbejde fleksibelt, med forskellige former for indskrivning – hel, halv kvart, få timer, og barnet kan bo der, forældrene komme på længerevarende besøg og arbejde med familiens forhold, barnet kan være hjemme med døgninstitutionen ”i baggrunden” til at hjælpe, hvis der dukker problemer op igen (hvad der naturligvis ofte gør) – kun fantasien sætter grænser, og vi har oven i købet loven på vores side. Hvor er vi heldige!! – loven åbner mulighed for mangefacetterede løsninger, og det er netop, hvad dette område har brug for. Jo flere strenge, vi har

at spille på, des mere nuanceret bliver musikken. Men det afkræver af praktikere og embedsmænd, at vi er fagligt bevidste og dygtige, at vi er fleksible i samarbejdsrelationerne og samtidig målrettede i arbejdet. Det betyder, at vi skal vælge metoder, vi ved virker til problemet, vi skal kunne se mere end en løsningsmulighed i den enkelte sag, vi skal være parate til at rette ind, hvis/når behovene ændrer sig, samtidig med, at vi skal være ”tro” imod vores grundlæggende faglige og etiske udgangspunkt.

Der er visse grundholdninger til mennesker, der fremmer og visse der hæmmer børnenes/forældrenes udviklingsmuligheder – alt andet lige. I tidens løb er der lavet mange undersøgelser til belysning af, hvilke handlingsformer, der virker bedre end andre, og resultaterne falder hver gang stort set ens ud: der er stort set ingen forskel. Forudsætningen er naturligvis, at de kan selve håndværket, at de kender deres fag og kan bruge de redskaber, der nu er udviklet, men det, der afgør forskellene er behandlernes etik: at de respekterer de mennesker, de har i behandling, at de opnår kontakt med dem, og at de er troværdige. Det lyder enkelt, og det er det i en vis forstand også, men det indebærer, at

- behandleren skal være i stand til at udholde sin egen frustration over, at tingene måske ikke går lige efter den snor, han/hun havde tænkt sig, og at
- behandleren skal kunne udholde at forblive i kontakten med et menneske i psykisk smerte, (og derved komme til at mærke denne smerte på sig selv)

Og selv om der er nogle besværligheder grundet overordnede regler og rammer og børnenes problemer synes at blive større og større, så er det jo sådan, at det tager ikke længere tid at sige tingene på en pæn måde end at sige dem på en grim måde – det tager ikke længere tid at respektere andre mennesker end at kritisere/nedgøre dem. Det er et spørgsmål om holdning.

Jeg forfægter ikke disse synspunkter for at nedtone de overordnede problemer på området, men fordi jeg synes, det er for ærgerligt, hvis debatten og handlingerne på området skal stoppe af mismod og håbløshed grundet visse overordnede problemer. Det er mit synspunkt, at uanset de overordnede strukturer – om de fremmer eller hæmmer vores arbejde – så er der altid noget, man kan gøre, og hvis nu vi også bruger debatten til at få øje på mulighederne, så virker det måske mindre håbløst, selv om problemerne da ER store.

Når børn svigtes af det offentlige/forvaltningen, hænger det sammen med manglende prioritering såvel lands- som lokalpolitisk og i høj grad af også med de holdninger, børnene og deres forældre møder, når/hvis de søger hjælp, eller når/hvis de bliver kontaktet af de sociale myndigheder, f.eks. efter indberetning

Skolelærere eller daginstitutionsmedarbejdere fortæller undertiden, at de har underrettet de sociale myndigheder om børn, som de har begrundet mistanke eller viden om, lever under utilstrækkelige forhold.

Hvis der ikke er ressourcer nok til at varetage de lovpligtige opgaver, har den pågældende instans et problem enten af politisk eller embedsmæssig karakter. Og det skal vi som praktikere hjælpe politikerne med at se, så de økonomiske prioriteringer kan bringes i overensstemmelse med lovens krav. Hvis ikke vi som embedsfolk og praktikere tør fremstille virkeligheden som den ser ud, så medvirker vi også til omsorgssvigt- både af børnene og deres forældre, og vi kommer til at medvirke til at forhale tidspunktet for problemernes afklaring.

Planche 1

Signaler for omsorgssvigt i familien

Familiens grænser

- grænsen til omverdenen
 - grænsen mellem generationerne
 - grænsen mellem individerne
 - grænser inde i de enkelte familiemedlemmers personlighed
-
- manglende overskud til børnene
 - manglende forståelse for forskellene mellem børns og voksnes behov
 - manglende forståelse for nødvendigheden af at tilsidesætte sig selv for børnenes skyld
 - manglende ressourcer generelt
- krise i familien

Omsorgssvigt (Kari Killén):

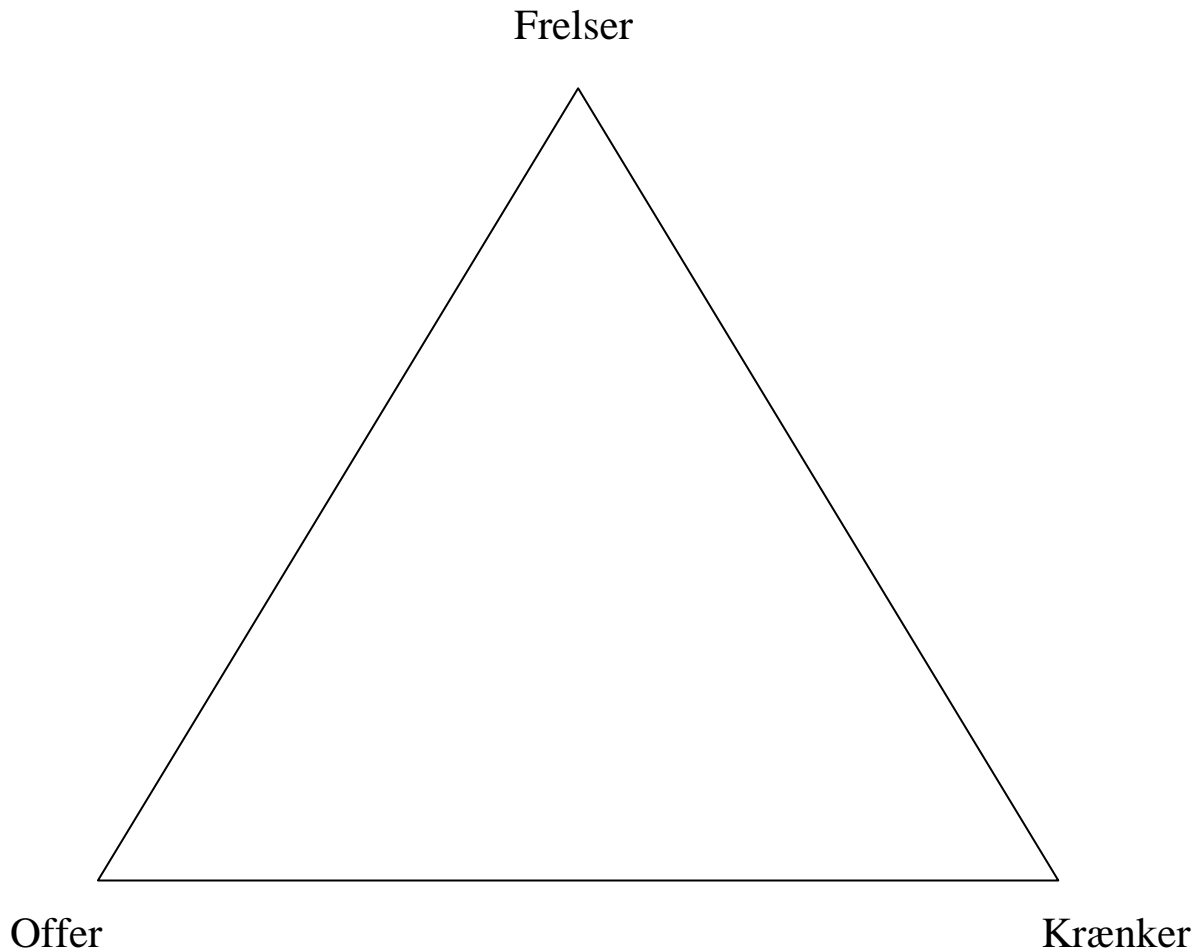
- fysiske overgreb
- vanrøgt
- psykiske overgreb
- seksuelle overgreb

ofte er der overlapninger – flere former for omsorgssvigt på det enkelte barn

- selvudslettelse
- adfærdsproblemer
- manglende føling med sig selv – bedre føling med de andre
- voksne børn”

Planche 2

Offer- Krænker-Frelser trekanten

Offer-krænker-frelser-trekanten er et spil, der som regel præger samværet mellem mennesker, der ikke mødes ligeværdigt: den ene – krænkeren - udøver **magtmisbrug** på den anden – offeret - , som så får understreget sit **mindreværd** og også selv synes, hun ikke har været god nok til at aflæse krænkerens ønsker og behov – derfor vil hun nu anstrenge sig for at **redde situationen, frelse krænkeren** fra nedværdigelsen i det, han har gjort imod hende. Hun påtager sig først en offer-rolle, derefter en frelser-rolle overfor krænkeren, som så kommer i offer-rolle og lader sig frelse, indtil han igen får lyst til at gøre noget for sin egen behovstilfredsstillelses skyld. Andre gange kan spillet gå den modsatte vej, så det er krænkeren, der går i frelser-rollen først og undertiden skifter rollerne helt om, så krænkeren kommer i en offerrolle, hvor han ligefrem **ydmyster sig selv** i underkastelse og anger over sin slette opførsel og appel om tilgivelse og forsoning. Enten offer eller krænker forsøger at frelse den anden, ofte på skift.

I familier med misbrug ses dette mønster gentage sig i en uendelighed. De seksuelt misbrugte børn kender dette spil, og de har ofte udviklet en personlighed eller fremtrædende adfærd, enten som ”offer-personer” eller som ”krænker-personer”, og undertiden skifter de pludselig adfærd. Selv det mest ”offer-

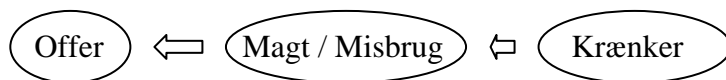
agtige" barn vil på et tidspunkt vise sin krænker-side frem undervejs i en behandling, ligesom selv det mest krænker-agtige barn før eller siden vil vise offer-siden frem.

Vi har valgt at blive behandlere eller omsorgspersoner, fordi vi gerne vil hjælpe mennesker, og derfor kan det nemt ske, at **behandleren går ind i en frelser-rolle** i forhold til barnet. Specielt offer-adfærd appellerer til, at behandleren trøster eller forsøger at udfri barnet af sine lidelser. Det er imidlertid ikke muligt hverken at trøste eller udfri barnet, og **når den professionelle "falder for" appellen og forsøger at frelse, sker der ofte det, at barnet ændrer sin adfærd til krænkeradfærd**. Da kan den professionelle nemt føle sig misbrugt og misforstået og måske reagere som et offer i forhold til barnet, og f.eks. appellere til barnets forståelse. På dette punkt kan **barnet så overtage frelser-rolle**n og begynde at trøste behandleren. Dette "trekantsdrama" kender barnet fra sit familiemønster og også fra de seksuelle overgrebsituationer, så den måde at "være sammen" på er kendt og føles helt naturligt for hende/ham.

Problemet er, at det **ikke gavner barnets behandling** at opleve det samme destruktive mønster, som han kender hjemmefra, og i forhold til mit emne her er det et problem, at den **professionelle ikke kan holde til at være viklet ind i dette uigennemskuelige, endeløse spil**.

Det kræver en **god indre balance** at modstå børnenes invitationen til "trekantspillet". Ofte starter **træningen** med, at man via supervision kan lære at være **opmærksom**, så man færre gange "**falder i**" **trekanten**, ligesom man kan lære at **komme ud af den** ved egen kraft, så at sige genvinde balancen i sit sande selv. Det er en god træning, hvis vi vil undgå at gøre os selv til ofre i kampen for de forsømte og misbrugte bør

Overgreb

Hjælpeløshed

- angst
- skyld
- skam
- 'mine behov er ikke vigtige/ er ikke eksisterende'
- 'Andres behov er vigtigere

Magt

- skyld
- skam
- 'mine behov er vigtigere'
- 'nogen må sørge for mine behov'

Krænkerens motiver:

Behov, han/ hun søger tilfredsstillet gennem det seksuelle overgreb på barnet.

- Vise barnet kærlighed
- Få et seksuelt behov tilfredsstillet
- Føle sig magtfuld
- Få afløb for vrede

Planche 3

Illustration af personligheden som værktøj

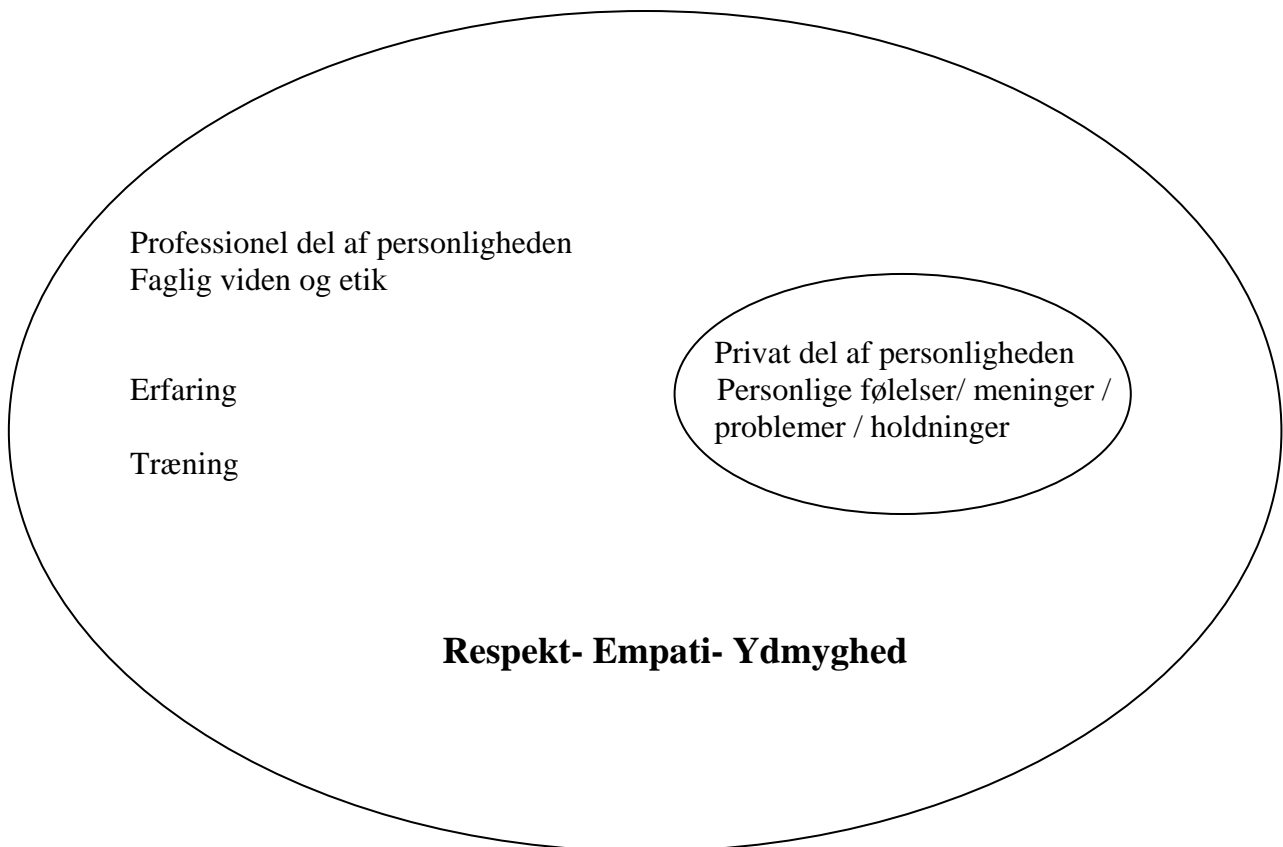

Planche 4

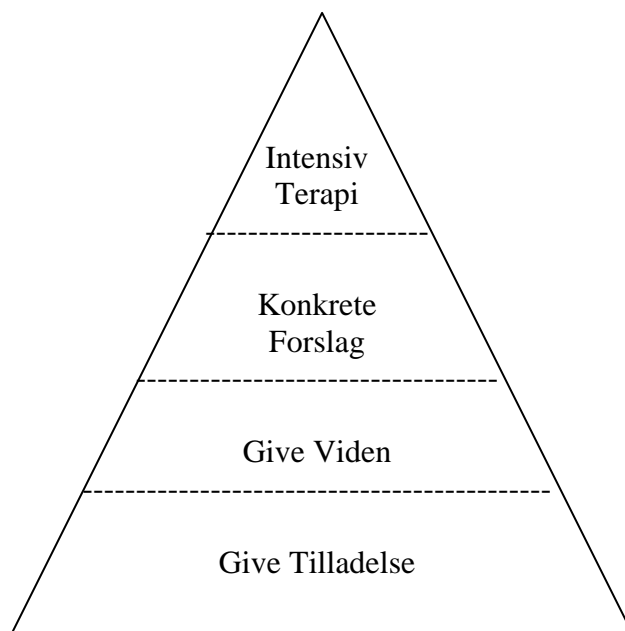
Samtale med børn

I forhold til barnet

- Vær mere interesseret i barnet end i problemet
- Prøv at forstå barnets ikke-sproglige sprog
- Vær konkret, sprogligt og følelsesmæssigt
- Positiv reformuler barnet i situationen
- Skab dialog med barnet- ikke udspørgning
- Sæt rammerne for samtalen- følg barnet i indholdet
- Hjælp barnet ved at almenføre

I forhold til dig selv

- Barnets billede af hvad der skete kan være anderledes end dit
- Fasthold virkeligheden
- Hold dig fri af offer- frelser- krænker trekanten
- Sørg for at få supervision- hvor du kan 'tømme' dig ud- berørt, rystet, ramt

Else Christensen, 1999

Planche 5

EFTERVÆRN – STØTTE TIL BARNET

Skynde sig langsomt

Ikke arbejde alene

Husk: dette er ikke nyt for barnet

Ikke lade sig stresse af problemets voldsomhed eller omfang

Være opmærksom på ”smittefaren” fra problemets følelser og moralske toner

Respektere det forsvar, barnet beskytter sig med –
ikke presse til at snakke

Møde barnet som den, han/hun selv opfatter synes, hun er

Skabe dialog frem for at udspørge barnet

Respektere, hvis barnet ikke kan/vil fortælle med ord

Være opmærksom på nonverbale signaler fra barnet

Være opmærksom på følelsesmæssige udtryk –

eller påfaldende mangel på følelsesudtryk

Huske, at børn ofte skifter samtaleemne –

accepter at snakke om andre ting også

Fasthold temaet inde i dig selv og vend tilbage, når barnet er parat

Hør barnets snak om hvad-som-helst med ører, der lytter efter tegn på overgreb/skader efter overgreb

Da overgrebet fandt sted, havde barnet ingen indflydelse eller magt – nu skal barnet mærke respekt om sin person

Behandlingen må ikke være krænkende – så virker den modsat:

Offer-personligheder vil acceptere krænkende behandling og blot blive bestyrket i deres allerede indlærte ”viden” om, at ”jeg er en, man krænker – og det er OK”

Krænker-personligheder vil krænke tilbage, benægte evt. gå i vrede – bestyrket i deres allerede indlærte ”viden” om, at verden er fjendtlig og alle mennesker er dumme/ulidelige/ikke værd at have med at gøre – ”jeg vidste det, jeg må tage sagen i egen hånd” – ”de forstår ikke en skid alligevel”

Det tager laaaannnnng tid

Det kræver samarbejde fra mange instanser

Det kræver træning i tværfagligt samarbejde, så man ikke bliver spillet ud imod hinanden

Det går jævnlige tilbage

Undertiden synes man, det ser håbløst ud

Man kommer til at tvivle på, om det er rigtigt, det man gør

Man får lyst til at kritisere hinandens (manglende) indsats

Man tager det med sig hjem

Man skal have supervision

Man skal have solid viden om processerne

Man skal træne grænsearbejde i forhold til klienter og kolleger

Man skal træne grænser inde i sig selv mellem privat og professionel del af personligheden

Planche 6

RESSOURCEVURDERING AF OG HJÆLPEN TIL FAMILIEN

Man skal bruge et samarbejdsteam bestående af de mennesker, der aktuelt arbejder med familien

Man arbejder i runder for at holde struktur i arbejdet:

Præsentation af de enkelte og deres funktioner – vurdering af, om den enkeltes evt. forskellige funktioner kan forenes

Indsamling af information

Debat, ideudveksling, forslag

Planlægning af næste skridt i arbejdet – hvem gør hvad inden hvornår

Nyt møde aftales, fast struktur, ikke ”efter behov”!!

Undersøgelse af ressourcer i familien

Planche 7

Undersøge familiens grænser:

Til omverdenen:

graden af udveksling med omgivelserne – og holdningerne til ”andre mennesker” – hvordan kan man karakterisere familien mht. åbenhed/lukkethed?

Mellem generationerne:

de voksnes evne til at se forskel på børns og voksnes ”områder”, samt deres evne til at vurdere børnenes mestring på forskellige alderstrin – forventer forældrene, at børnene skal opfylde forældrenes behov følelsesmæssigt og/eller praktisk ud over det, der hører barnets udviklingstrin til?

Mellem individerne:

tolerance overfor forskellige meninger/interesseområder ... er der tilpasning til barnets stigende selvstændighedstrang og hensyntagen til afhængigheden? Hvordan forvaltes følelser og magt i familien?

Inde i de enkelte:

hvordan er virkelighedsfornemmelsen

Kan familien tage ansvaret for beskyttelse af barnet imod nye overgreb?

Er der misbrug i familien – sex?-alkohol?-piller?- stoffer?

Det er en langvarig proces, der starter

Ofte vil der komme ”tilbagefald” mange gange –

det er et symptom – et tegn, der indeholder information

Planche 8

Skaderne efter gentagne seksuelle overgreb og andre alvorlige omsorgssvigt følger bestemte grundmønstre i børnene –

Beskrevet efter den amerikanske børneterapeut Roland Summit:

- hemmeligheden – krænkeren lokker, truer eller tvinger barnet til tavshed om overgrebene
- hjælpeløsheden – krænkeren har den fulde magt i situationen - barnet har ingen kontrol over situationen
- tilpasningen – barnet udvikler sine overlevelsesmekanismer, laver en klog strategi for at gøre et uudholdeligt liv til at bære. fraspalter følelser – laver ”indre følelesknuder”
- afsløringen – alvorlige symptomer giver mistanke, eller barnet fortæller om overgreb.
- tilbagetrækning af afsløringen – nødvendig for barnets identitet og selvfølelse, følelsen af ansvar for familien o.lign. ...

Modellen illustrerer udviklingen af, hvad der gør det muligt for barnet at overleve på trods af ugunstige opvækstforhold og forklarer, hvorfor disse børn på mange punkter kommer til at fungere anderledes end andre børn, selv om de ser helt normale ud og kan være godt begavede og talentfulde på mange områder.

Det, vi skal interessere os for i behandlingsarbejdet – og her tænker jeg behandling meget bredt – er altså ikke nødvendigvis hvad der er sket, men mere, hvordan det har påvirket barnet eller forhindret det i at udvikle sig.

FAKTORER, DER BESTEMMER SKADERNES OMFANG

- Barnets alder/udviklingstrin – jo yngre, des større skade
- Overgrebenes omfang – jo flere, des større skade – jo længere tid, overgrebene har stået på, des større skade
- Overgrebenes art – samleje – befølinger – pornofilm – jo ”tættere” fysisk kontakt, des større skade
- Krænkerens forhold til barnet – jo tættere tilknytning, des større skade
- Krænkerens metoder til at bringe barnet til tavshed – jo mere angst des større skade

Planche 9

Tværfagligt Team:

Indhente samtykke fra forældrene.

Mødeform som kan sammenlignes med TFU i kommunerne.

- ”Hatte-runden”.

Man præsenterer sig med den baggrund man fra sit job og i f.t. den konkrete sag på dagsordenen.

Det er vigtigt at holde fokus på sagen og på sin opgave i familien.

- Vidensindsamling.

Fortæl om de observationer du selv har. De er forskellig fra de andres. Sagen belyses derfor fra forskellige sider.

- Debat – fagligt – kreativt.

Diskuter. Opstil hypoteser. Se/opdag muligheder for den enkelte i familien.

- Beslutninger.

Beslut sammen om opgaverne, hvem gør hvad, hvordan, hvornår. Aftal næste møde, snak sammen, oplys om fremskridt eller ikke fremskridt. Fortsæt arbejdet med familien. Opstil muligheder for familien hvis forløbet er gået i hårdknude.

Planche 10

”Grundlove”

En grundlov er, at

- **des tidligere barnet svigtes/mishandles, des alvorligere skade.** Det skyldes, at de første oplevelser vi har som menneske jo bliver byggestene i vores personlighed, så hvis ikke de første oplevelser i vores liv er overvejende gode og stabile, så bliver personligheden det heller ikke

En anden grundlov er, at

- **des hyppigere et barn udsættes for svigt/overgreb, des alvorligere skade.** Det skyldes, at de ting, der bliver sædvane i vores barneliv, går ind og præger vores opfattelse af, hvad der er normalt og unormalt, så mange børn kommer til at tro, at det er normalt, at forældre svigter deres børn og det er dem selv, der er unormale, når de ikke synes om det.

En tredje grundlov er, at

- **des tættere relationen er mellem barnet og dem, der mishandler det, des alvorligere bliver skaden.** Det skyldes, at tillidsforhold/tætte tilknytninger er livsnødvendige for vores udvikling, så barnet kan kun meget vanskeligt opgive sin tilknytning til de vigtigste mennesker i deres liv – derfor tror de, at de bliver nødt til at finde sig i deres luner, og bilde sig selv ind, at det ikke er så slemt som det i første række føles.

Planche 11

Former for omsorgssvigt

Vanrøgt

Fysisk vold

Seksuelle overgreb

Følelsesmæssig omsorgssvigt

Barnets hensigter – behov, hvad er det man skal lægge mærke til,

Underskud, hvor lægges der energi ?

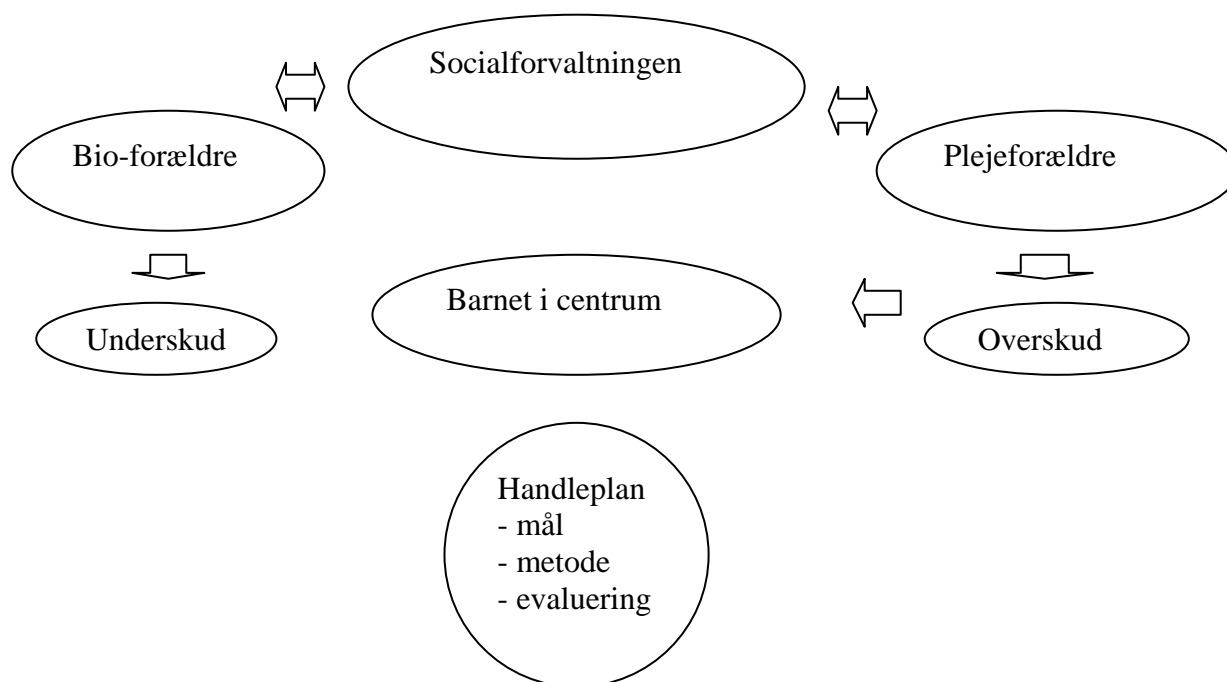
Overskud, hvor lægges der energi ?

Barnets individualitet kommer selvfølgelig til at udfolde sig på baggrund af de andre niveauer: et miljø, der **tilgodeser** barnets behov og er opmærksom på at lære barnet almindelige ting, vil nemme barnets udfoldelse af sit iboende potentiale, mens et miljø, der **overser** eller direkte mishandler barnet vil besværliggøre for barnet at udfolde sit iboende potentiale.

Når et barn ikke mødes med omsorg af omgivelserne, vil dette barn have svært ved at udfolde sin personlighed. Barnet kommer til at mangle fornemmelsen for dets egen værdi, fornemmelsen for eller viden om, hvad der er normalt og unormalt og hvad der er virkelig værdifuldt, noget man vil slå for med sit hjerteblod, og hvad der er mere flygtige, erstattede værdier, som man måske ikke skal ofre sig selv for. Det bliver let et selvusikkert, angstpræget barn, fordi det ingen hjælpemidler har til at orientere sig i verden. Barnet skal hele tiden selv vurdere indefra i sig selv, den situation, han/hun står i, og mangler måleredskaber til at træffe de rigtige valg for sig selv.

Planche 12

Diagram: Plejefamiliens relationer

Anbringelse hos plejefamilie og de forskellige eksempler på anbringelsesårsag

- tilknytning – adskillelse – tab
- traumer
- omsorgssvigt
- handicap
- funktionsniveau